

ROMÂNIA ȘI MARELE RĂZBOI. CONSIDERAȚII ȘI TESTIMONII

*drd. Dragoș Dumitru DRAGOMIR**

Primul Război Mondial a fost ciocnirea de proporții epice care a demonstrat omenirii, ca orice fapt petrecut pentru întâiași dată, că nimic nu este așa cum se arată în discuții, iar rezultatele nu pot fi stabilite aprioric de conducătorii vremelnici. Marele Război, cum a fost cunoscut în epocă, a adus omenirii, la un nivel inimaginabil până atunci, moarte, mizerie și distrugere, dar în aceeași măsură, camaraderie, curaj și compasiune. Această conflagrație a adus, o dată cu încheierea sa, o nouă configurație a hărții politice mondiale, marile imperii dispărând în istorie, pentru a face loc unor noi state. Printre beneficiarii acestui context s-au numărat și românii care, prin participarea la război, de partea Antantei, au împlinit cea mai mare dorință a nației: unitatea.

Primul Război Mondial, unul din evenimentele epocale din istoria omenirii, a beneficiat de elaborarea unui număr impresionant de lucrări și studii, pe măsura importanței subiectului. Primele cărți pe marginea Marelui Război au fost scrise încă din perioada desfășurării acestuia¹. Perioada interbelică, pe lângă multe alte realizări ale statului român, a cunoscut și

*Liceul Tehnologic „I.C.Brătianu”, Nicolae Bălcescu, Constanța.

¹ Vintilă I. Brătianu, *Interesele României în actualul război*, Editura Institutului de Arte Grafice „Flacăra”, București, 1914 /38 pp./; Idem, *Pentru conștiința națională*, Editura Institutului de Arte Grafice „Flacăra”, București, 1915 /105 pp./; Andrei Corteanu, *Războiul european și interesele noastre*, Psihologia politicii neutrale române, București 1915; Karl Rosner, *Dela Sibiu până la Siret: Impresiunile unui corespondent de Războiu*, Editura „Regele Carol”, 1917 /110 pp./; Mihail Sadoveanu, *File însângerate. Povestiri și impresii de pe front*, Editura Ziarului „România”, Iași, 1917 /150 pp./; Ioan Urs Soricu, *Doine din zile de luptă*, Editura Librăriei „Pavel Suru”, Iași, 1917 /68 pp./; General I. Culcer, fost comandant al armatei I-a, *Note și cugetări asupra Campaniei din 1916. În special asupra operațiunilor Armatei I-a*, Tipografia ziarului „Tribuna”, Iași, 1918 /168 pp./; Căpitan G. Băgulescu, *Zile de energie – impresii și povestiri de pe front: 1916-1917. Cu o scrisoare de Nicolae Iorga*, Piatra Neamț, 1918 /262 pp./; Virgiliu Ștef. Serdaru, *Războiul nostru Turtucaia Mărășești: Schițe și note de campanie*, Editura Minerva, București, 1918 /270 pp./; Georgescu N., *În puterea „pumnului de fier”. Ordonanțele oficiale ale Comandamentului german în România. Viața la București și în țara invadată*, Tipografia P. Iliescu, Iași, 1918 /96 pp./; George Topârceanu, *Amintiri din luptele dela Turtucaia : Pentru cei ce s'au mai întors și pentru familiile celor cari au pierit*, Editura Alcalay, București, 1918 /102 pp./; General Constantin Găvănescul, *Războiul nostru pentru întregirea neamului (august 1916-aprilie 1918)*, Serviciul geografic al armatei, Iași, 1918 /168 pp./; cu un studiu introductiv de Șerban Rădulescu-Zoner, ediție îngrijită de Anca Andrei-Fanea, Editura Coresi, București, 1993 /64 pp./.

apariția a numeroase lucrări despre conflagrația care a făcut posibilă existența României Mari.² Câteva apariții despre această temă s-au produs și

² Cassian R. Munteanu, *Bătălia dela Mărășești – Zilele de glorie ale armatei I-a română (24 iulie – 10 august 1917)*, Editura Librăriei Pavel Suru, București, 1919 /40 pp./; Arisitia D, Pompeiu, *Calendarul de războiu al ostașilor români 1919*, Institutul de Arte Grafice „C. Sfetea”, București, 1919 /192 pp./; Eugen Lovinescu, *În marginea epopeei. Note de războiu*, Editura Librăriei „Socec”, București, 1919 /138 pp./; Paul Angelescu, *Viața de captiv (Impresii)*, Tipografia „Matei Basarab”, Râmnicu Vâlcea, 1919 /62 pp./; George Garoescu, Maior Regimentul 6 Vânători, *În focul mitralierii. Impresii*, Tipografia „Hașdeu”, București, 1919 /84 pp./; Virgiliu Ștef. Serdaru, *Lupta de la Mărășești-Oituz*, Institutul de Arte Grafice „Minerva”, București, 1919 /172 pp./; Emanoil Antonescu, *Morți de foame. Povestiri din captivitate. Lagărele Lamsdorf și Mannheim*, București, 1920 /68 pp./; George Topârceanu, *În ghiara lor : Amintiri din Bulgaria și schițe ușoare*, Editura Socec, București, 1920 /126 pp./; Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Mărturisiri Si-li-te*, Tipografia „Convorbiri Literare”, București, 1920 /164 pp. /; Contra-amiral N. Negrescu, *Rolul marinei în Războiul pentru întregirea Neamului și recompensa finală (icoane și documente de războiu)*, Tipografia Gutenberg, București, 1920 /108 pp./; Ecaterina (Raicoviceanu) Fulmen, *Jurnalul unei surori de caritate, 1916-1918*, București, 1920; Maior Gheorghe Caracaș, *Din zbuciumul captivității. De la 3 noiembrie 1916 până la 30 iunie 1918*, Tipografia Gutenberg, București, 1920, ediția a III- a revizuită, București, Editura Corint, 2016 /224 pp./; I. M. Dumitrescu, *Jertă și biruință (În războiu cu Regimentul 50 Infanterie)*, Editura Librăriei „Alex N. Leon”, Focșani, 1920 /138 pp./; Colonel Alexandru I. Lupașcu-Stejar, *Din războiul României în lumina Adevărului*, Tipografia Serviciului Geografic al Armatei, București, 1921 /414 pp./; Maior T. Radu, *Gloriozii noștri călăreți: ofițerii de cavalerie cari și-au dat viața pentru întregirea neamului (1916-1918)*, Tipografia „Viitorul”, Târgoviște, 1921 /34 pp./; Arhibald, *Cimitirul prizonierilor români. Impresii din timpul războiului; Note de om necăjit*, „Poporul” S.A., București, 1921 /166 pp./; General Gheorghe D. Mărdărescu, *Campania pentru desrobirea Ardealului și ocuparea Budapestei (1918-1920)*, Editura „Cartea Românească S.A.”, București, 1921 /190 pp./; Ediție facsimilată, Editura Militară, București, 2013 /196 pp./; General Constantin Teodorescu, *Turtucaia: Studiu tactic și cauzele; crochiuri în culori*, Tipografia „Unirea”, Brașov, 1922 /140 pp./; I. C. Vissarion, *Sub călcâi. Note și schițe din timpul nemților*, București, 1922 /256 pp./; Căpitan de rezervă Petre Popescu, *În fața morții. Cocarșea, Dragoslavele, Răchitași, Cocoșilă*, Institutul de Arte Grafice „Lucia”, București, 1922 /130 pp./; George Miron, *Note din războiul pentru întregirea neamului*, Atelierele Societății Anonime „Adevêrul”, București, 1923 /196 pp./; Vasile Romanescu, *În pribegie: însemnări din timpul războiului pentru întregirea neamului, 1916-1918*, Cartea Românească, București, 1924 /70 pp./; Mihail Văgăonescu, *Viața în război. Însemnări zilnice de pe front, 1916-1918, cu nume proprii și localități din lungul și latul țării*, Editura Casa Școalelor, București, 1925 /384 pp./; Lt. Colonel Gorsky V., *Pribeag în țara mea. Peripețiile unor ofițeri fugari din captivitate*, Editura Cartea Românească, București, 1925 /236 pp./; Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimeii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1918)*, Cartea Românească, Cluj, 1925 /180 pp./; Vasile Bianu, *Însemnări din războiul României Mari*, Tomul I, *Dela mobilizare până la Pacea din București*, 406 pp., Tomul II, *Dela Pacea din București până la încoronarea din Alba Iulia*, 512 pp., Institutul de Arte Grafice „Ardealul” Cluj, 1926; Pictorul C. Vlădescu, *Bulgarii. Memoriile unui ofițer român fost prizonier în Bulgaria*, prefață de N. Davidescu, ediția a II-

în perioada celei de a doua conflagrații mondiale³, în timp ce unele lucrări nu sunt clar datate, deși putem afirma cu certitudine că ele se înscriu în

a, Editura Universul, București, 1926 /158 pp./; *Cartea de aur a ofițerilor jertfiți pentru întregirea neamului*, Tipografia Școalei Militare Infanterie, Sibiu, 1926 /52 pp./; Baron Valeriu Kapri, *Cazul fostului colonel Alexandru Sturdza: Un episod din Războiul Mondial 1914-1918 pe frontul român*, Tipografia Societatea pe Acțiuni „Adolf Sonnenfeld”, Oradea, 1926 /42 pp./; Locot.-colonel Sterea Costescu, *Din carnetul unui căpitan: însemnări și amintiri din războiul pentru întregirea neamului (1 august 1916 - 1 aprilie 1917)*, Tip. Învățătorul Român, Focșani, 1927 /218 pp./; Jeana Col. Fodoreanu, N. Gen Dr. Ștefănescu, *Femea-soldat*, cu aprobarea M. S. Regina Maria a României, Tipografia Adolf Sonnenfeld, Oradea, 1928 /112 pp./; Mircea Vulcănescu, *Războiul pentru întregirea neamului*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1928 /30 ff./; ediție îngrijită și prefață de Petru Ponta, prezentare bio-bibliografică de Ștefan J. Fay, Inspectoratul pentru cultură, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca, 1991 /96 pp./; prefață de Titus Bărbulescu, postfață de Horia Stamatu, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, București, 1999 /159 pp./; Idem, *Războiul pentru întregirea neamului. Dimensiunea românească a existenței*, prefață de Gheorghiu Geana, Editura Criterion, București, 2002 /156 pp./; Pia Alimăneșteanu, *Însemnări din timpul ocupației germane (1916-1919)*, Imprimeriile Independența, București, 1929; Editura Corint, 2017 /144 pp./; Ion G. Nicolaescu, *Biografiile învățătorilor din Muscel morți în războiul pentru întregirea neamului*, Tipografia și Librăria Gh. N. Vlădescu, Câmpulung-Muscel, 1929 /138 pp./; Ion Florian, *O pagină din epopeea noastră*, Tipografia „N. Stroilă”, București, 1929 /32 pp./; I. P. Țuțulescu, *Clipe grele. Amintiri din războiu*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1930 /245 pp./; Locotenent Paul Epureanu, *Povestea unei gamele: schițe din războiul cel mare*, f.e., București, 1932 /108 pp./; Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiu (1916-1918)*, Editura „Cultura Națională”, București, 1935 /402 pp./; General Ioan I. Anastasiu, *Războiul pentru întregirea neamului: studiu critic*, Bucovina, București, 1936 /510 pp./; D. Marmeliuc, I. Andrieșescu, *Eroului dela Cireșoaia: I. Grămadă. Omagiu prietenesc și camaradesc*, f.e., Cernăuți, 1936 /38 pp./; Ion I. Anastasiu, *O pagină din războiul nostru. Lupta de la Jiu 14/27 octombrie 1916*, Tip. „Bucovina” I.E. Torouțiu, București, 1936; George Topârceanu, *Pirin Planina: Episoduri tragice și comice din captivitate*, Editura Națională „Ciornei”, București, 1936 /246 pp./; Sabina Cantacuzino, *Din viața Familiei I.C.Brătianu. Războiul 1914 – 1919*, Editura Universul, București, 1937 /446 pp./; Alexandrina Fălcoianu, *Un examen de conștiință și un răspuns*, Tipografia Izvor, București, 1937 /128 pp./; General Erich von Falkenhayn, 33. *Campania Armatei 9-a împotriva Românilor și Rușilor 1916-1918*, traducere de maior Al. Budiș și maior C. Franc, Editura Librăriei „Alcalay”, București, 1937 /218 pp./; Aurel Gavrilesu, *Eroi în umbră. Spionaj românesc în războiul de întregire*, București, 1937 /200 pp./; L.T. Boga, *Regele Ferdinand I-iu și Basarabia*, Tipografia „Dreptatea”, Chișinău, 1938 /32 pp./; Constantin Turtureanu, *În vâltoarea războiului (1914-1919)*, Tipografia Litera Românească, Cernăuți, 1938 /170 pp./; Nicolae Iorga, *Memorii. Însemnări zilnice (mai 1917-martie 1920). Războiul național. Lupta pentru o nouă viață politică*, Vol. I - II, București, Editura Națională S. Ciornei, 1939.

³ General Nicolae Tătăranu, *Acum un sfert de veac: Amintiri din războiu*, Editura „Cartea Românească”, București, 1940 /142 pp./; N. Bocșa, *Din iureșul războiului sfânt*, Editura Asociației Învățătorilor Mehedințeni, Turnu-Severin, 1943 /35 pp./; *** *Marea unire dela 1*

segmentul temporar al perioadei de până la anul 1945.⁴ Ideologia național-comunistă a văzut, pe bună dreptate, în încleștarea dintre 1914 și 1918 încă o dovadă a manifestării calităților poporului român.⁵ După 1990 numărul

Decembrie 1918, Societatea Națională de Editură și Arte Grafice „Dacia Traiană”, București, 1943, p. 142

⁴ Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. I, 1914-1916, vol. II, 1916-1917, vol. III, 1917-1918, Editura „Ramuri”, Craiova, f.a. /370 pp., 378 pp., 360 pp./; Ion F. Buricescu, *Pe marginea prăpastiei. Însemnări din războiul pentru întregire*, Asociația generală a ialomițenilor, București, f.a. /280 pp./; Hans Carossa, *Jurnalul de război în România*, Editura Contemporană, București, f.a. /222 pp./; Loc. Colonel Alexandru Ioanițiu, *Războiul României (1916-1918) – Vol. 1*, „Tipografia Geniului”, București, f.a. /214 pp./; Constantin Kirilțescu, *Istoria războiului pentru Întregirea Neamului 1916 – 1919*, Vol. 1.; Vol. 2, 702 pp.; Vol. 3.; Editura Casa Școalelor, Atelierele „Cartea Românească”, București, f.a. /504 pp., 702 pp., 572 pp./; *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, text ales și stabilit de Costin Kirilțescu, Mircea N. Popa, Lucia Popa, prefață și note de Mircea N. Popa, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989 /594 pp./; *Povestea Sfântului nostru război*, tipărită cu binecuvântarea Părintelui Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2017 /264 pp./; Maria, Regina României, *Gânduri și icoane din vremea războiului*, Editura Librăriei „Pavel Suru”, București, f.a. /195 pp./; Maior C.M. Sandovici, *Dezvăluirile unei generații: Monografie istorică a promoției de ofițeri din toate armele activi și de rezervă 1917. Promoția războiului*, Tipografia „Vreamea”, București, f.a. /246 pp./; Octavian C. Tăslăuanu, *Sub flamurile naționale: Note și documente din războiul de Întregire a Neamului – Vol. 1*, Editura „Miron Neagu”. Sighișoara, f.a. /310 pp./; Căpitan de rezervă C. B. Urlea, *Cu moș Teacă Moldova sau Pășaniile unui rezervist – Snoave, drăcii și istorioare din război: 1916-1918 (Cu o scrisoare de la Anton Bacalbașa)*, Editura „Viața Românească”, București, f.a., p. 168.

⁵ Ion Cupșa, *Mărăști, Mărășești, Oituz*, Editura Militară, București, 1967, p. 160; I. Gheorghiu, C. Nuțu, *Adunarea Națională de la Alba-Iulia: 1 decembrie 1918*: Editura Politică, București, 1968 /124 pp./; Tiron Albani, *Memorii: din contribuția clasei muncitoare la desăvârșirea statului național unitar român: 1 decembrie 1918*, București, Editura Științifică, 1969 /120 pp./; William Marin, Ion Munteanu, Gheorghe Radulovici, *Unirea Banatului cu România*, Muzeul Banatului, Timișoara 1968; Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București: Editura Științifică, 1968 /288 pp./; Miron Constantinescu, Ștefan Pascu, L Banyai, *Desăvârșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968 /520 pp./; Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia: încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 1968 /502 pp./; *Contribuții bibliografice privind Unirea Transilvaniei cu România*, editată de Institutul de Studii Istorice și Social – Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Biblioteca Centrală Universitară, București, 1969 /648 pp./; Miron, Constantinescu, Ștefan Pascu, *Desăvârșirea unificării statului național român: Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, Academia Republicii Socialiste România, București, 1968 /522 pp./; Vasile Curticăpeanu, *Formarea națiunii române și a statului național unitar român*. Editura Politică, București, 1974 /95 pp./; Pârvu Boerescu, *Jurnal de front de la Jiu la Mărășești (1916-1917)*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1975 /118 pp./; Mihai Rădulescu, *Românii toți s-adună...: Alba-Iulia*,

lucrărilor referitoare la Primul Război Mondial a crescut exponențial, mai ales că tema în cauză a putut fi abordată din mai multe unghiuri, permițând elaborarea mai multor puncte de vedere. Astfel, în afara lucrărilor cu caracter general⁶ au văzut lumina tiparului studii istorice care prezintă strict

1 Decembrie 1918, Editura Militară, București 1977 /112 pp./; *Mărăști, Mărășești, Oituz. Documente militare*, volum întocmit de col. Constantin Căzănișteanu, col. dr. Vasile Alexandrescu, col. Aurelian Mitriță, Dorina Rusu, dr. Vasile Alexandrescu, Editura Militară, București, 1977; Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor: 1916-1918*. București, Editura Militară, 1978, /360 pp./; William Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Editura Facla, Timișoara 1978 /172 pp./; Constantin Dumitrescu, *Din lunga timpului bătaie: Anul 1918 în amintirile unor martori oculari*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978 /280 pp./; Viorica Lascu, Marcel Știrban (editori), *Consiliul Național Român din Blaj (noiembrie 1918 – aprilie 1919): protocoale și acte*. Vol. I. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978 /228 pp./; Viorica Lascu, Marcel Știrban (editori), *Consiliul Național Român din Blaj (noiembrie 1918 – aprilie 1919): protocoale și acte*. Vol. II. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980 /240 pp./; Constantin Botoran, Olimpiu Maticescu, *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980 /335 pp./; Ion Bulei, *Arcul așteptării 1914 - 1915 – 1916*, Editura Eminescu, București, 1981, /326 pp./; Constantin Botoran, Mihai Retegan, *1918: Făurirea României Mari*, Editura „Viața Românească”, București, 1980 / Vatra Românească, 1993 /158 pp./; Gheorghe Șora, *Vasile Goldiș: militant pentru desăvârșirea idealului național.*: Editura Facla, Timișoara, 1980; Alexandru Daia, *Eroi la 16 ani. Însemnările unui fost cercetaș. Jurnal de război: 1916-1918*, Editura Ion Creangă, București, 1981, 283 pp.; ediția a II-a, 1988 /120 pp./; Ion Mocioi, *Ecaterina Teodoroiu, eroina poporului român*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1981 /156 pp./; Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, Eliza Campus, Viorica Moisuc, *România și Conferința de Pace de la Paris (1918-1920): triumful principiului naționalității*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983 /412 pp./; *Marea Unire a românilor în izvoare narrative* (ed., studiu introductiv și de note Stelian Neagoe), Editura Eminescu, București, 1984 /786 pp./; Ion Alexandru Vasilescu-Valjan, *Cu glasul timpului. Amintiri*, text stabilit de Despina Vasilescu-Valjan și Ion Potopin; cuvânt înainte de Șerban Cioculescu; note și comentarii de Ion Potopin, Editura Eminescu, București, 1987 /384 pp./; Cuvânt înainte la o nouă ediție de Valeriu Râpeanu, Editura Eminescu, București, 1996 /328 pp./; cuvânt înainte de Șerban Cioculescu, text stabilit, ediție îngrijită, note și epilog de Micaela Gulea, Editura Humanitas, București, 2013 /384 pp./; Victor Atanasiu și colectiv, *România în anii Primului Război Mondial*, Vol. I-II, Editura Militară, București, 1987, pp. 630 – 634.

⁶ Pamfil Șeicaru, *România în Marele Război*, prefață de Ion Gh. I. Brătianu, traducere din limba franceză de Adrian Iancu, Dan Radu Stănescu, Elis Bușneag, Daniel Nicolaescu, Editura Eminescu, București, 1994, /384 pp./; Marin Rada, *Frânturi din războiul de întregire a neamului (1916-1918)*, postfață de Titus Popescu, Editura „Vasile Cârlova”, București, 1996 /112 pp./; Dumitru Drăghicescu, *Marea unire a românilor cu românii. 1918. Banatul și Transilvania, Bucovina și Basarabia*, Editura Albatros, București, 2001 /330 pp./; Preda Gavriil (coordonator), *1918: un vis împlinit*, Editura Universității „Petrol-Gaze” din Ploiești, 2008; Marius Ioan Grec (coord.), *95 de ani de la Marea Unire* (culegere de studii) Volum omagial, Editura „Vasile Goldiș” University Press Arad, 2013 /312 pp./; Glenn R. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Editura Meteor Publishing, 2014

perioada de început a conflagrației⁷, a existat o frenezie a (re)tipăririi de memorii și mărturii din epocă⁸, au fost studiate atât presa vremii cât și

/448 pp./; Lucian Boia, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Editura Humanitas, București, 2016, /120 pp./; Dumitru Drăghicescu, *Intervenția românească în Războiul Mondial*, Editura Institutul European, 2016 /68 pp./; Petre Otu, *România în Primul Război Mondial, Criza Balcanică 1912-1914*, Editura Litera, 2017, /144 pp./; Idem, *România în Primul Război Mondial, Neutralitatea 1914-1916*, Editura Litera, 2017 /144 pp./; Idem, *România în Primul Război Mondial, Beligeranța 1916-1917*, Editura Litera, 2017 /144 pp./; Idem, *România în Primul Război Mondial, Marea Unire 1918*, Editura Litera, 2017 /144 pp./; Ștefan Lache, *O istorie a Marii Uniri a românilor*, Editura Fundației România de Măine, București, 2017 /228 pp./; Lucian Boia, *În jurul Marii Uniri de la 1918. Națiuni, frontiere, minorități*, Editura Humanitas, București, 2017 /136 pp./; Dan Silviu Boerescu, *Tainele Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918*, Editura Integral, 2018 /162 pp./; Oliver Jens Schmitt, *România în 100 de ani. Bilanțul unui veac de istorie*, Editura Humanitas, București, 2018 /136 pp./; Liviu Maior, *De la Marele Război la România întregită*, Editura Rao, 2018 /304 pp./; Aneta Spiridon, *Marea Unirea sau gânduri despre teroarea istoriei și eroism*, Editura Semne, București, 2018 /438 pp./; Stelian Neagoe, *Marea Unire românească de la 1 Decembrie 1918*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2018 /320 pp./; *Dumitru Drăghicescu despre unirea românilor cu românii*, Ediție îngrijită și prefațată de prof. univ. dr. Virgiliu Constantinescu, Editura Fundației România de Măine, București, 2018, p. 360.

⁷ Sorin Cristescu (editor), *Ultimele 67 de zile din domnia regelui Carol I al României. Telegrama*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016 /310 pp./; Gheorghe Sbârnă, Ioan Opriș, *România în anii premergători Marii Uniri. 1916-1917* (proiect – culegere de studii), Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2017 /450 pp./; Vadim Guzun, *Intrarea României în Primul Război Mondial. Negocierile diplomatice în documente din arhivele ruse, 1914-1916*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2018, p. 356.

⁸ Rene Chambre, *Casca de zbor*, Editura Militară, București, 1990 /206 pp./; Flaminia Faur, *Mărturii despre evenimentele din Bihor (noiembrie 1918 – aprilie 1919): 75 de ani de la Marea Unire*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1993; Gheorghe I. Brătianu, *File rupte din cartea războiului*, Editura Scrisul Românesc, 2006 /200 pp./; George Topârceanu, *Evocări de război*, Editura Scripta, București, 2006 /230 pp./; Idem, *Evocări de război. Turtucaia, Pirin, Planina*, Editura Scrisul Românesc, 2006 /232 pp./; Idem, *Memorii de război. Amintiri din luptele de la Turtucaia, Pirin, Planina, (episoduri tragice și comice din captivitate)*, prefață și dosar iconografic de Daniel Cain, Editura Humanitas, București, 2014 /228 pp./; Ciocazan C. M., *Amintiri din războiul întregirii neamului*, ediție îngrijită de Ioan Anastasia și Nicolae Marinescu, Editura Aius, Craiova, 2007 /164 pp./; Arabella Yarka, *De pe o zi pe alta - Carnet intim 1913-1918*, traducere de Denisa Toma, prefață de Mihai Dim. Sturdza, Editura Compania, București, 2010 /272 pp./; Mihai I. Buttescu, *Vânătorii reginei Elisabeta. Memoriile unui ofițer din garda regală*, ediție îngrijită, prefață, note și indice de comandor (r) Gheorghe Vartic, Editura Militară, București, 2012 /424 pp./; Glenn E. Torrey, *Generalul Henri Berthelot. Memorii și corespondența 1916-1919*, Editura Militară, București, 2012 /440 pp./; Vasile Scârnci, *Viața și moartea în linia întâi. Jurnal și însemnări de război 1916-1918, 1941-1943*, Ediție îngrijită, prefață și note de Adrian Pandeia, Editura Militară, București, 2012 /616 pp./; *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919), vol. I*, antologie, ediție, studii și note de

Valeriu Leu și Nicolae Bocșan, au colaborat Mihaela Bedecean și Ionela Moscovici, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012; *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919) Vol. II : Memoriile lui Pavel Jumanca* (Antologie, ediție, studii și note de Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecean; a colaborat Ionela Moscovici, sub egida Academiei Române / Centrului de Studii Transilvane), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013 /666 pp./; *Marele Război în memoria bănățeană (1914-1919)*, vol. III (Antologie, ediție, studii și note de Valeriu Leu, Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecean; sub egida Academiei Române / Centrului de Studii Transilvane), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2015 /490 pp./; Sabin Evuțianu, *Clipe trăite*, ediție îngrijită după manuscris original de prof. univ. dr. Anton Ilica, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2013; Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei Ion C. Brătianu 1914–1919. Cu un adaos de însemnări 1870-1941*, Editura Humanitas, București, 2014 /408 pp./; Regina Maria a României, *Jurnal de război*, vol. I, 1916-1917, traducere de Anca Bărbulescu, ediție îngrijită de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014 /502 pp./; Regina Maria a României, *Jurnal de război*, vol. II, 1917-1918, traducere de Anca Bărbulescu, ediție îngrijită de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014 /492 pp./; Nadejda Știrbey, *Jurnal de prințesă: 1916-1918*, Editura Istoria Artei, București, 2015; Valeriu Avram, Valeriu Nicolescu, *Războiul aerian deasupra României (1916-1918) oglindit în memorii, jurnale de front, carnete de zbor și rapoarte*, Editura Editgraph, Buzău, 2015 /412 pp./; Vasile Th. Canciov, *Jurnal din vremea ocupației, vol.1, Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României, jurnal zilnic. 13 august 1916-13 august 1917*, Editura Humanitas, București, 2015 /400 pp./; Vasile Th. Canciov, *Jurnal din vremea ocupației, vol.2, Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României, jurnal zilnic. 14 august 1917-31 decembrie 1918*, Editura Humanitas, București, 2016 /460 pp./; Marcel Fontaine, *Jurnal de război. Misiune în România, Noiembrie 1916-aprilie 1918*, cuvânt înainte de Alain Legoux, introducere de Daniel Cain, traducere din franceză și postfață de Micaela Ghițescu, Editura Humanitas, București, 2016 /444 pp./; Ioan R. Marinescu, Irina Nelson, *Note de război - Inedite. 1916 - În primul val*, prefață de Gabriel Mardare, Editura Junimea, Iași, 2016 /260 pp./; Valeriu Avram, *Escadrila Nieuport 3. Jurnal de front (1916-1917)*, Editura Militară, București, 2016 /376 pp./; Nicolae Polizu-Micșunești (editor), *Niculae Filipescu. Însemnări (1914 - 1916)*, studiu introductiv, note, index și bibliografie de Doru Dumitrescu, Editura Corint, 2017 /336 pp./; General Gheorghe Garoescu, *Jurnal de front. Vise de iubire. 14 august 1916 – 28 septembrie 1918*, ediție stabilită, studiu introductiv și note de Marian Moșneagu, Editura Militară, București, 2017 /360 pp./; Alexandru D. Madgearu, *Note din războiul de reîntregire a neamului*, Editura Militară, București, 2017 /328 pp./; Grigore Romalo, *Carnete de război, 1916-1917*, Editura Corint, București, 2017 /188 pp./; Nicolae S. Șucu, *Viața și aventurile unui cioban român în Bulgaria în vremuri de război. 1908–1918*, ediție îngrijită, studiu introductiv, cronologie și note de Daniel Cain, text stabilit de Cristina Jelescu, Editura Humanitas, București, 2017 /248 pp./; Mirela Florian, *Scrisori de pe front*, Editura Muzeul Național al Țăranului Român, Ediția a II-a, 2018; Gerhard Velburg, *În spatele frontului. Marele război așa cum l-am văzut eu. decembrie 1916–iunie 1918. Însemnările unui soldat german în România ocupată*, prefață de Ștefan Colceriu, Editura Humanitas, București, 2018 /356 pp./; Raul Dona, *Jurnalul unui medic militar. 1917-1918*, cu acuarele și desene de Niculina Delavrancea-Dona, Editura Humanitas, București, 2018, /310 pp./; Sorin Cristescu (editor), *Mărturii din Războiul de Întregire*, Editura Curtea de Argeș, Târgoviște, 2018 /386 pp./.

mijloacele de propagandă utilizate de combatanți⁹, a fost abordată o largă problematică cu caracter militar¹⁰ sau chiar de spionaj¹¹, au fost aduse în

⁹ Victor V. Grecu, *Idealul unității naționale în presa românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996 /204 pp./; Ion Agrigoroaiei, *Opinie publică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri*, Iași, 1916 -1918, Editura Fundației Axis, Iași, 2004 /303 pp. /; ediția a II-a revizuită, Editura Fundației Academice AXIS, Iași, 2016 /324 p./; Ion Agrigoroaiei, *Unirea Basarabiei cu România în presa vremii: 1918, Un studiu de caz: ziarul „Mișcarea” (Iași, 1917-1918)*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1999 /212 pp./; *Unirea Basarabiei cu România în presa vremii: 1918*; ediția a II-a, revizuită și adăugită, 2018; Adrian-Silvan Ionescu, *Războiul cel Mare. Fotografia pe frontul românesc (1916-1919)*, Editura Institutului Cultural Român, 2014 /303 pp./; *Presa Primului Război Mondial* (coordonatori: Cătălin Negoită, Ilie Zanfir), Editura Tritonic, Editura Axis Libri, București, 2015 /598 pp./; Aurel A. Sîntimbrean, Horea Bedelean, Aura Bedelean, Lucian Muntean, *Samoilă Mârza 1886-1967. Fotografia unirii Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918*, Alba Iulia, ediția a II-a, Alexandria Publishing House, 2016 /166 pp./; Cătălin Negoită (coordonator), *Mediamorfoze III jurnaliști și scriitori în tranșeele Marelui Război*, Editura Tritonic, București, 2017 /425 pp./; Ion Agrigoroaiei, *Mărăști, Mărășești, Oituz 100 ani. Reflecții în presa vremii*, Editura Alfa, Iași, 2017 /220 pp./; conf. univ. dr. Marius Diaconescu, lector univ. dr. Andrei Florin Sora (coordonatori), *Ziarele românești despre Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei*, Editura Ars Historica, București, 2018 Vol. I, *Promovarea idealului Unirii Basarabiei, Transilvaniei și Bucovinei. 21 Martie – 15 Decembrie 1917*, /495 pp./; Vol. II, *Basarabia pe calea Unirii cu România, 16 Decembrie 1917 – 8 Aprilie 1918* /575 pp./; Vol. III, *Entuziasmul Unirii Basarabiei. 9 Aprilie - 7 Mai 1918* /528 pp./; Victor Durnea, *Basarabia în presa anului 1918. Interviuuri și anchete*, Editura Știința, Chișinău, 2018 /262 pp./; Alin Ciupală, *România în timpul Primului Război Mondial. Aliați, adversari și propagandă. O istorie în imagini*, Editura Monitorul Oficial, 2018 /128 pp./.

¹⁰ Mihai I. Cucu, *Treceți batalioane române Carpații ! Din cronică luptelor duse de armata română în războiul pentru Întregirea Neamului*, Editura Militară, București, 1993 /152 pp./; Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari: Campania armatei române din 1918-1919*, cuvânt înainte de Liviu Maior, Editura Enciclopedică, București, 1994 /336 pp./; Marin C. Stănescu, Alexandru Roz, *Prizonieri și voluntari români din Primul Război Mondial și Marea Unire din 1918*, Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2003 /302 pp./; Cezar Dobre, 1918. Înfrângeri și victorii, Editura Sylvi, București, 2003 /248 pp./; Ion Bulei, Rudolf Dinu, *România în Primul Război Mondial / La Romania nella Grande Guerra. 1914-1918. Documenti militari e diplomatici italiani, Documente diplomatice și militare italiene*, ediție bilingvă româno-italiană, Editura Militară, București, 2006 /296 pp./; Andrei Șiperco (editor), *Tragedii și suferințe neștiute. Prizonieri și internați civili în România 1917-1919. Documente elvețiene*, Editura Oscar Print, București, 2003 /314 pp./; Armata Română și unitatea națională. Studii și comunicări, Editura Delta Cart Educational, Pitești, 2008 /292 pp./; Dumitru Preda, Nicolae Ciobanu, *Bătălia de la Mărășești*, Editura Militară, București, 2014 /272 pp./; Ion Giurcă, *Armata română de la București la Mărășești*, Editura Militară, București, 2014 /264 pp./; Ernest H. Latham Jr., *Un destin ciudat. J. Breckinridge Bayne. Un doctor american pe frontul românesc. 1916-1919*, Editura Vremea, București, 2016 /200 pp./; Valeriu Avram, *Am zburat pentru România Mare. Memoriile unor aviatori care au luptat în anii Primului Război Mondial*, Editura Vremea, București, 2016 /232 pp./; *100 de ani de*

discuție diverse aspecte politico-diplomatice¹², s-a evidențiat contribuția feminină la desfășurarea războiului¹³, au fost prezentare personalități care, prin munca și fapta lor, și-au adus contribuția la realizarea Marii Uniri¹⁴.

la deschiderea frontului românesc în Primul Război Mondial. Culegere de studii (sub egida Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și a Centrului de Cultură și Istorie Militară din Republica Moldova; ediție îngrijită de Gheorghe Vartic), Editura Militară, București, 2017 /312 pp./; Valeriu Avram, *Vasile Niculescu, pilotul Marii Uniri* (album), Editura Militară, București, 2018 /128 pp./; Valeriu Avram, Valeriu Nicolescu, *Aviația beligeranților deasupra Buzăului în anii Primului Război Mondial*, Editura Editgraph, București, 2018 /372 pp./; Valeriu Avram, *Aeronautica română în serviciul Marii Uniri*, Editura Militară, București, 2018 /332 pp./; Valeriu Avram, Alexandru Armă, *Aeronautica română în Războiul de Întregire națională 1916-1919*, Editura Vremea, București, 2018, /228 pp./; Ion Giurcă, Valeriu Avram, Sorin Liviu Damean, *Armata română în Războiul de întregire. Campaniile din anii 1916 și 1917*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2018/294 pp./.

¹¹ Alin Spânu, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională, Editura Militară, București, 2012 /318 pp./; Idem, Spioni, spioane și dandanale în România neutră (1914-1916)*, Editura Militară, București, 2016 /364 pp./.

¹² Vasile Popa, *Misiunea generalului Coandă la Stavka (1916-1917)*, Editura Militară, București, 2010 /440 pp./; Liviu Maior, *Alexandru Vaida-Voevod între Belvedere și Versailles : însemnări, memorii, scrisori*, Editura Sincron, Cluj-Napoca, 2013 /294 pp./; Sorin Cristescu (editor), *Misiunea contelui Czernin în România, 10 octombrie 1914 - 27 august 1916*, Editura Militară, București, 2016 /308 pp./; Filip-Lucian Iorga, *Un cântec de lebedă. Vlăstare boierești în Primul Război Mondial*, prefață de Ștefan S. Gorovei, Editura Corint, București, 2016 /344 pp./; Florin Gh. Ghețau, *O misiune asumată. Guvernarea Alexandru Marghiloman (5/18 martie-24 octombrie/6 noiembrie 1918)*, Editura Karina, Deva, 2016, /142 pp./; Gheorghe I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919 : în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I.C. Brătianu*, Editura Tipo Moldova, Iași , 2017, [1940] (ediție anastatică) /196 pp./; Lucian Boia, *Germanofilia. Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, București, 2017 /424 pp./; Lucian-Vasile Szabo, *Cu Slavici și Argezi după gratii. Procesul ziariștilor din 1919*, Editura Tritonic, București, 2018 /132 pp./; Constantin I. Stan, *Generalul Henri M. Berthelot și românii*, ediția a II-a revăzută, Editura Paideia, București, 2018 /232 pp./; Jean-Noël Grandhomme, *România de la Tripla Alianță la Antanta (1914-1919)*, prefață la ediția în limba franceză de Frédéric Guelton, prefață la ediția în limba română de Florin Țurcanu, traducere de Ionela Moscovici, Georgiana Medrea Estienne, Valentin Trifescu, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2018; Adrian Stroe, *Colonelul Otto Erich Benedict, un om al războiului*, Editura Militară, București, 2018 /160 pp./.

¹³ Costel Coroban, *Potârnichile gri. Spitalele femeilor scoțiene în România 1916-1917* (Cuvânt înainte de E. S. Martin Harris, ambasador al Marii Britanii la București), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012 /248 pp./; Alin Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, Editura Polirom, 2017/ 392 pp./.

¹⁴ Corneliu Mihail Lungu, *Făuritori ai Marii Uniri – Mărturii documentare*, Editura „Elion”, București, 2003 /297 pp./; Neculai Moghior, Didi Miler, *Credință și glorie. Generalul Eremia Grigorescu. Mărturii documentare*, Editura Centrului Tehnic - Editorial al Armatei, București, 2006; Ștefan Trâmbaciu, Ionel Batali, George Bălan, *Prezențe (autohton și alogen) în lupta pentru realizarea marii uniri din anul 1918: dicționar*, Editura

Regele Ferdinand (cel căruia, pe vremea când era prinț moștenitor, Vasile Pârvan, mentorul său în învățarea limbii române, îi realizase un sugestiv portret¹⁵) a fost bine reprezentat în istoriografia postrevoluționară.¹⁶ A fost

Universității din Pitești, 2006 /184 pp./; Eugen Gagea, *Vasile Goldiș (1862–1934) Monografie istorică*, prefață de Acad. Mircea Păcurariu, Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2008; Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu. Militarul, omul politic, legenda*, ediția a II-a, lucrare premiată de Academia Română, Editura Militară, București, 2009 /448 pp./; Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, *Ioan Pelivan. Părinte al mișcării naționale din Basarabia*, ediția a II-a, revăzută și completată, cuvânt înainte de Corneliu-Mihail Lungu, postfață de Eugenia Danu, Editura Notograf Prim, Chișinău, 2012 /416 pp./; Virgiliu Jireghie, Marius Grec, *Vasile Goldiș și Marea Unire*, Editura Mirador, Arad, 2012 /100 pp./; Eugen Gagea, *Vasile Goldiș: ideolog al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918: studii și documente*. Vol. I. Editura Gutenberg Univers, Arad, 2013 /286 pp./; Adrian Stroea, Marin Ghinoiu, *Generalul Constantin Christescu. Seniorul artileriei române moderne*, Editura Militară, București, 2016 /204 pp./; Liviu Maior, *Alexandru Vaida Voievod - Putere și defăimare*, Editura Rao, 2010 /192 pp./; Radu Ștefan Vergatti, *Ștefan Ciobanu. Un savant profesor luptător neînfricat pentru unirea Basarabiei cu Regatul României*, Editura Semne, București, 2018 /318 pp./; Lucia Hossu Longin, *Oamenii mari care au făcut România Mare*, Editura Hyperliteratura, 2018 /320 pp./; Andrei Popescu, *Elita Basarabiei la 1917-1918. Zece personalități care au făcut Unirea*, Editura Minerva, București, 2018 /344 pp./; Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2018 /432 pp./; *Unirea – măreția unui timp. Dicționar de personalități și instituții* (coordonatori: Carmen Bulzan, Gabriela Girmacea, Mihai Gojgar, Tudor Rățoi, cuvânt către cititor de Ioan -Aurel Pop, președintele Academiei Române), Editura Kult. Drobeta Turnu-Severin, 2018 /540 pp./; Mircea Popa, *Avanposturi ale Marii Uniri*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca /400 pp./.

¹⁵ Eugen Wobe, *Ferdinand I întemeietorul României Mari – o biografie*, traducere din germană de Maria și Ion Nastasia, Editura Humanitas, București, p.197, apud Nicolae Cristea, *Imaginea publică a monarhiei în România. 1866-1947*, cuvânt înainte de Dan Berindei, Editura Cavallioti, 2011, p. 99. („Prințul era isteț și inteligent. Modul său de exprimare era reținut, cumpătat și precis. Avea o judecată clară. Pricepea imediat despre ce este vorba. Lua cuvântul numai dacă avea ceva de spus și dacă era convins că la cumpănit bine”)

¹⁶ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Ferdinand I. Cuvânt pentru întregirea neamului românesc*, Editura Metropol, București, 1994 /234 pp./; Constantin I. Stan, *Regele Ferdinand I „Întregitorul” (1914-1927)*, Editura Paideia, București, 2003 /236 pp./; Ioan Scurtu, *Ferdinand I*, Editura Enciclopedică, București, 2015 /288 pp./; Paul Cernovodeanu, *Ferdinand I cel leal, regele tuturor românilor*, Editura Andreas Print, București, 2016 /222 pp./; Ion Bulei, „*Bunul nostru rege Ferdinand*”, Editura Meteor Publishing, 2017 /192 pp./; Neculai Moghior, Ion Danila, Leonida Moise, *Ferdinand I. Cuvânt pentru întregirea neamului românesc*, Editura Paideia, București, 2018 /280 pp./; Dan Silviu Boerescu, Colecția Regală, vol. IV, *Ferdinand Întregitorul, Nașterea României Mari*, Editura Integral, 2018 /130 pp./; Ioan Scurtu, Ionuț Cojocaru, *Ion I. C. Brătianu*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2017 /324 pp./; Traian D. Lazăr, *Regele Ferdinand. Acțiunea militară pentru Marea Unire 1917-1918*, Editura Ceconi, Baia Mare, 2018 /320 pp./.

discutat inclusiv rolul Parlamentului în această perioadă¹⁷, au fost studiate efectele conflagrației asupra vieții urbane¹⁸, precum și evoluția provinciilor istorice revenite la patria - mamă (Basarabia¹⁹, Bucovina²⁰, Transilvania,

¹⁷ Gheorghe Sbârnă, *Marea Unire în Parlamentul României*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2007, 545 pp.; 2017 ediția a II-a, revizuită și adăugită /550 pp./; Anastase Iordache, *Parlamentul României în anii reformelor și ai primului război mondial 1907-1918*, Editura Paideia, 2015 /228 pp./; Victor Durnea, *Basarabia în Parlamentul Marghiloman*, Editura Știința, Chișinău, 2018 /204 pp./; Grigore Procopiu, *Parlamentul în pribegie. 1916-1918. Amintiri, note și impresii*, ediție și studiu introductiv de Daniel Cain, Editura Humanitas, București, 2018 /270 pp./.

¹⁸ Șerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu, *Bucureștii în anii Primului Război Mondial, 1914-1918*, Editura Albatros, București, 1993 /320 pp./; Alexandru Armă, *Bucureștii sub bombele germane. August-Noiembrie 1916*, Editura Vreamea, București, 2015 /126 pp./; Constantin Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului 1916 - 1918*, Editura Vreamea, București, 2017 /232 pp./; Ioan Stelean Boia, Marius Grec (coord.), *Aradul și Marea Unire din 1918. Culegere de studii*, Editura „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2008 /158 pp./; Lucian Vasile, *Ploieștii în Marele Război 1916-1918*, (album de imagini), Editura A.E.D.U., 2017, /108 pp./; Ion Agrigoroaiei, *Iașii în anii 1916 - 1918*, Editura Anteros, Iași, 1998 /186 p./; Ion Agrigoroaiei (coordonator), *Orasul Iași „Capitala rezistenței până la capăt”(1916-1917)*, Editura Junimea, 2016, /340 pp./; Sorin Iftimi, Aurica Ichim, *Iași. Capitala României 1916 - 1918. Jassy - Capital city of Romania 1916 - 1918*, proiect editorial finanțat de Primăria Municipiului Iași, Dar Development Publishing, București, 2017, /312 pp./; Ion Agrigoroaiei, *Iașii și unirea Basarabiei cu România*, Editura Junimea, Iași, 2018 /240 pp./; Nicolai Andriescu-Bogdan, *Iașul, leagăn al unirii neamului românesc. 1916-1918: Reminiscențe și însemnări*, Editura Convorbiri literare & Timpul, Iași, 2018; Emil Stoian, *Branul în anii Primului Război Mondial și al Marii Uniri*, Editura EIKON, București, 2015 /164 pp./.

¹⁹ Alexandru Chiriac, *Membrii Sfatului Țării (1917-1918) : dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001 /176 pp./; Valeriu Popovschi, *Republica Democratică Moldovenească. 1917-1918 : (Formarea, organizarea internă, simbolurile oficiale)*, Editura Civitas, Chișinău, 2002 /60 pp./; Valeriu Popovschi, *Biroul de organizare a Sfatului Țării, (27 octombrie-21 noiembrie 1917) : Studii și documente*, Editura Pontos, Chișinău, 2013 /224 pp./; Ion Turcanu, Mihai Papuc, Mircea Ciobanu, *Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918. Bessarabia in the act of the great union of 1918, Ediție bilingvă*, Editura Știința, Chișinău, 2017 /180 pp./; Ion Constantin, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, București, 2017 /367 pp./; Valeriu Popovschi *Biroul de organizare al Sfatului Țării. Republica Democratică Moldovenească*, Editura Academiei Române, București, Editura Istros, Brăila, 2017; Ion Turcanu, *Sfatul Țării. Istoria zbuciumată a unei importante instituții politice basarabene din anii 1917-1918*, Editura ARC, Chișinău, 2018 /428 pp./; Nicolae Enciu, *1918 pe ruinele imperiului spulberat de istorie. Basarabia în pragul modernității*, Editura ARC, Chișinău, 2018 /350 pp./; Idem, *Basarabia în componența României întregite. Basarabia și basarabenii de la Marea Unirii la notele ultimative sovietice*, Editura Academiei Române, Editura Istros, Brăila, 2018 /544 pp./; Alberto Basciani, *Dificila unire - Basarabia și România Mare, 1918-1940*, Editura Cartier, 2018 /428 pp./.

²⁰ Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865-1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Editura Junimea, Iași, 2008 /546 pp./; Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei: 28*

Maramureș și Banat.²¹ A fost trecut în revistă contextul internațional al participării României la conflict și al recunoașterii actului de la 1 Decembrie²². În fiecare din perioadele menționate anterior au fost publicate diverse colecții de documente²³. Recent a fost lansată colecția „România –

noiembrie 1918: studii și documente, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2010 [1928]; Iancu Flondor, *Bucovina și România Mare. Documente și scrisori*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Andrei Popescu, prefață de Mihail Neamțu, cuvânt înainte de Maria Ioana Miclescu, Editura Humanitas, București, 2017 /240 pp./; Alexandrina Cuțui, *Clerul ortodox bucovinean și Marea Unire din 1918*, Editura Militară, București, 2018 /352 pp./.

²¹ Vasile Popeagă (coord.), *În vâltoarea luptei pentru unire: amintiri ale voluntarilor bănățeni*, Editura Multimedia, Arad, /2002./; Viorel Ciubotă (coordonator), *Lupta românilor sătmăreni pentru unire (1918-1919)*, Editura Muzeului Sătmărean, Cluj-Napoca, 2004, /584 pp./; Vasile Netea, *O zi din istoria Transilvaniei: 1 Decembrie 1918*, București: Editura „Țara Noastră”, 1990, /188 pp./; Alexandru Baboș, *Consiliul Dirigent al Transilvaniei și apărarea Marii Uniri din 1 decembrie 1918*, Sibiu, Editura Academiei Trupelor de Uscat, 1997 /120 pp./; Viorel Faur, *95 de ani de la unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, la 1 decembrie 1918. Documente bihorene*, Editura Universității din Oradea /246 pp./; Idem, *Generația Marii Uniri. Evenimentele din Bihor (decembrie 1918-aprilie 1919). Documente*, Editura Fundația Culturală „Cele trei Crișuri”, Oradea, 1993 /130 pp./ Editura Universității din Oradea, 2013.,; Ediția a II-a (revăzută și completată) /237 pp./; Viorel Faur, *Situația dramatică a populației românești din Bihor în primele luni ale anului 1919. Documente*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2013 /347 pp./; Victor Lazăr, *Clujul și Ardealul în epoca Marii Uniri*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018 /165 pp./.

²² Ioan Scuru (coordonator), *Marea Unire din 1918 în context european*, Editura Academiei Române, Editura Enciclopedică, București, 2003, /448 pp./; Gheorghe Calcan, *România în relațiile internaționale ale Conferinței de Pace de la Paris-Versailles, 1919-1920. Recunoașterea internațională a Marii Uniri*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013, /386 pp./; Ion Calafeteanu, Gheorghe Sbârnă, *Tratatul de pace ale României. 1919-1920*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2017 /601 pp./; Valentin Naumescu (coordonator), *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Editura Polirom, 2018 /456 pp./;

Mihail E. Ionescu, *România și revoluția din Rusia (1916-1919). Note pentru o sinteză istoriografică*, Editura Militară, București, 2018 /348 pp./.

²³ *România în Războiul Mondial 1916-1919*, Volumul 1: *Capitolele I-VIII*, 672 pp., Volumul 1: *Documente – Anexe*, 737 pp., Monitorul Oficial și Imprimeria Statului, Imprimeria Națională, București, 1934; *România în Războiul Mondial 1916-1919*, Volumul 2: *Capitolele IX-XIX*, 885 pp., Volumul 2: *Documente – Anexe*, 328 pp., Monitorul Oficial și Imprimeria Statului, Imprimeria Națională, București, 1936; *România în Războiul Mondial 1916-1919*, Volumul 3, Partea I-a: *Documente – Anexe*, Imprimeria Națională, București, 1940 /498 pp./; *România în Războiul Mondial 1916-1919*, Volumul 3, Partea II-a: *Capitolele XXV - XXX*, Imprimeria Națională, București, 1941 /904 pp./; Ștefan Pascu (editor), *Făurirea statului național român: 1918*. Vol. I- II, Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România, București, 1983 /432pp., 404 pp./; Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Ionel Gal, Mircea Mușat (editori), *1918 la români*, volumul I - *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român - Documente externe 1879-1916*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983 /780 pp./; Ion Ardeleanu (editor), *1918 la*

Marea Unire. 1918-2018”, apărută la Tipo Moldova din Iași, coordonată de istoricul Ioan Scurtu, care cuprinde 100 de titluri, în 160 de volume. Toate volumele sunt însoțite de documente, multe dintre ele nepublicate înainte, colecția fiind recomandată atât publicului dornic de cunoașterea adevărului istoric, cât și profesorilor, istoricilor, specialiștilor.²⁴ Inclusiv profesorii de istorie din învățământul preuniversitar și-au adus modesta contribuție la marcarea acestui moment fundamental din istoria românilor.²⁵

români, volumul II - Desăvârșirea unității național-statale a poporului român - Documente externe 1916-1918, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983 /780 pp./, Varvara Aioanei (editor), *1918 la români, volumul III - Desăvârșirea unității național-statale a poporului român; Recunoașterea ei internațională; Documente interne și externe; august 1918 - iunie 1919*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986 /813 pp./; Idem, *1918 la români, volumul IV - Documente interne și externe; iulie 1918 - octombrie 1919*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986 /584 pp./; Idem, *1918 la români, volumul V - Documente interne și externe; Noiembrie 1919 - ianuarie 1920*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986 /596 pp./; Idem, *1918 la români, volumul VI - Desăvârșirea unității național-statale a poporului român : documente externe*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986 /527 pp./; Ion Ardeleanu, Ștefan Pascu, Ion Popescu-Puțuri (editori), *1918 la români, volumul VII – VIII, Documentele unirii; Unirea Transilvaniei cu România - 1 Decembrie 1918*, Editura Științifică și Enciclopedică. București, 1989 /606 pp., 526 pp./; Ștefan Pascu, Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac (editori), *1918 la români, volumul IX - Documentele unirii; Unirea Transilvaniei cu România - 1 Decembrie 1918*, Editura Științifică și Enciclopedică. București, 1989 /740 pp. /; Ion Ardeleanu, Ștefan Pascu, Ion Popescu-Puțuri, *1918 la români, volumul X - Documentele unirii; Unirea Transilvaniei cu România - 1 Decembrie 1918*, Editura Științifică și Enciclopedică. București, 1989 /650 pp./; General-maior (r.) dr. Mihail E. Ionescu (coordonator), *Români la începutul „Marelui Război”. De la atentatul de la Sarajevo la moartea regelui Carol I. Documente, impresii, mărturii*, sub egida Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Editura Militară, București, 2014; Idem, *Români în „Marele Război”. Anul 1915. Documente, impresii, mărturii*, sub egida Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Editura Militară, București, 2015 /440 pp./; Idem, *Români în „Marele Război”. Anul 1916. Documente, impresii, mărturii*, sub egida Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Editura Militară, București, 2017 /508 pp./; Idem, *Români în „Marele Război”. Anul 1917. Documente, impresii, mărturii*, sub egida Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Editura Militară, București, 2018 /540 pp./.

²⁴<http://www.magazinsalajejan.ro/cultura/o-serie-de-100-de-carti-dedicate-centenarului-in-colectia-bibliotecii-judetene> 05.01.2019 ora 23.20

²⁵ *Generația Marii Uniri a românilor – 1918 – Repere istorice*, studiu introductiv și coordonare: prof. univ. dr. Viorica Moisuc, Editura Fundației România de Măine, București, 1918 /188 pp./; *Nu uita că ești român. Sesiunea de referate „Personalități marcante ale Marii Uniri de la 1918”*, culegere și tehnoredactare computerizată prof. Dăescu Nicoleta și prof. Urișescu Dana, Editura eVertical, Alba Iulia, 2018 /186 pp./; *Un veac de unitate în cuget și simțire românească*, Conferință cu participare internațională, 27 Martie 2018, coordonatori: Ignatiuc Viorica și Petrișor Minodora, Editura Casa Corpului Didactic Prahova, /198 pp./; Virgiliu Bradin, *Sub semnul Marii Uniri - studii, comunicări*,

Pentru articolul de față, din multitudinea de memorii avute la dispoziție ne-am oprit cu precădere, dar nu exclusiv, asupra celor lăsate posterității de Alexandru Marghiloman²⁶ și Nicolae Iorga²⁷.

Primul Război Mondial s-a declanșat în 28 iulie 1914, iar efectele stării de beligeranță s-au făcut simțite destul de rapid, inclusiv de către populația civilă. Lucian Blaga, pe atunci student la Viena, oraș care, în epocă, avea deja structura și amploarea urbanistică a unei metropole, fiind, cu aproape 1.500.000 de locuitori, cel mai mare oraș din Europa Centrală²⁸, oferă, în memoriile sale, detalii legate de situația socială și economică a monarhiei austro-ungare, deprecierea monedei și permanenta criză agroalimentară.²⁹

România a beneficiat de o perioadă de neutralitate. La nivelul opiniei publice, în vechiul Regat, curentul germanofil cuprinsese în suficientă măsură straturile societății, cu argumente pregnant reliefate³⁰, în

prefață de dr. Doru Sinaci, Arad, Editura Promun, 2018 /462 pp./; Societatea de Științe Istorice, Filiala Constanța, *Făuritori ai României moderne. Referate prezentate la Simpozionul „Făuritori ai României moderne”, organizat la 18 mai 2018 de Liceul Tehnologic „I.C. Brătianu” din comuna Nicolae Bălcescu (județul Constanța), sub auspiciile Filialei Constanța a S.Ș.I.R., în cadrul manifestărilor dedicate Centenarului Marii Uniri*, coord.: prof. Dumtru Dragoș Dragomir, prefață prof. univ. dr. Stoica Lascu, Constanța, Editura Ex-Ponto, 2018, 320 pp.

²⁶ Alexandru Marghiloman, *Note politice. 1897-1924*. vol. III, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu” S.A., 1927.

²⁷ Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. II, (*Însemnări zilnice Maiu 1917 – Mart 1920*). *Războiul național. Lupta pentru o nouă viață politică*, Editura „Națională” S. Ciornei.

²⁸ Iulian-Stelian Boțoghină, *Sumare considerații pe seama unor mărturii inedite despre viața cotidiană în lagărul pentru internați civili de la Kateznau*, în *Omagiu Profesor Universitar D. Valentin Ciorbea la 70 de ani. O viață în siajul muzei Clio*, coord.: dr. Virgil Coman, dr. Luminița Stelian, dr. Nicoleta (Grigore) Paraschiv, Editura Etnologică, București, 2016, p.128.

²⁹ Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, ediție îngrijită de Dorli Blaga, Editura Humanitas, București, 2012, pp. 204-205, apud Mihai-Octavian Groza, *Marele Război în memorialistica românilor din Sebeș*, în „Astra Sabesiensis”, nr. 4, 2018, Cluj-Napoca, p. 14. („Spectrul foamei umbla pe coturni înalți prin capitala împărăției. Doar la aceste restaurante mărginașe, cu grădini ce se pierdeau în pădure, se mai găseau uneori materii prime ce nu-și dezmințeau numele substanțiale. În oraș s-a statornicit de-a binelea imperiul surugatelor. Dar și la periferiile cu gospodării aproape rustice lipsa era mare”)

³⁰ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, ed. a II-a, Editura Casei Școalelor, București, 1921, pp. 127-128. (“Noi n-avem interes ca Rușii să iasă învingători: ar fi fost triumful autocratismului, al obscurantismului, al celei mai periculoase reacțiuni. Rusia învingătoare, va fi stăpână peste Bosfor și Dardanele, ceea ce ar însemna robia noastră economică. Cât despre sentimentele și intențiile ei față de noi, istoria e un martor elocvent. Dimpotrivă, Rusia înfrântă, înseamnă redobândirea Basarabiei. E adevărat că frații noștri din Ardeal suferă, dar mai mult suferă cei din Basarabia și mai mult amenințați în existența lor. Din punct de vedere al probabilităților, Rusia va fi înfrântă,

timp ce românii ardeleni, reprezentați, în următoarele rânduri, de proaspăt mobilizatul Ilie Stricatu³¹ și de tânărul ofițer de rezervă, bănățeanul Coriolan Băran³², nu își puteau permite luxul unor asemenea idei³³. Bineînțeles că și curentul proantantist câștigase suficienți adepți în România.³⁴

Din punct de vedere diplomatic, două evenimente semnificative au marcat procesul de re poziționare a politicii externe românești față de Marele Război: acordul cu Italia din 10/23 septembrie 1914, prin care cele două țări se angajau să nu iasă din neutralitate fără un aviz reciproc de opt zile și se stipula menținerea unui contact permanent în vederea coordonării acțiunilor, și, mai ales, convenția secretă româno-rusă de la 18 septembrie/1 octombrie

fiind alături de ea îi vom împărtăși soarta. Ajutorul rusesc nu ne va fi de niciun folos, căci au comandanți slabi, iar din punct de vedere tehnic, ei înșiși sunt prost aprovizionați și a vizați la ajutorul aliaților, care le vine greu și printr-un ocol foarte lung, vom beneficia de superioritatea comandamentului german și o aprovizionare bogată, pe care toată pregătirea noastră economică și militară de trei decenii o înlesniră. Argumentele erau desigur puternice și impresionante. Respectul pentru incontestabila forță militară germană și pentru păstrarea politicii noastre tradiționale le măreau încă valoarea”).

³¹ 1896-1975; învățător, ofițer, om politic român, participant la Primul Război Mondial, decorat cu medalia „Ferdinand I”, primar al orașului Sebeș în intervalul 1927-1930 și 1932-1938, participant la cel de-al Doilea Război Mondial, victimă a regimului comunist, cf. Mihai-Octavian Groza, *Marele Război în memorialistica românilor din Sebeș*, în „Astra Sabesiensis”, nr. 4, 2018, Cluj-Napoca, p. 15.

³² Conf. univ. dr. Constantin I. Stan, *Primul Război Mondial și familia din Transilvania (1914-1915)*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XVIII, nr. 4 (70)/2015, p. 22. („Lumea românească a plecat foarte greu la un război care nu era al nostru. Era impresionant să vezi cum plecau oameni de la 20 la 40 de ani, lăsând case și familii părăsite. Bietele femei și copii plângeau ca la mort și însoțeau până la gară pe cei ce plecau. În timpul lucrului agricol satele au rămas fără mână de lucru. Cei voinici, forța muncă reală, au plecat. Au rămas să muncească bătrâni, copiii și femeile.”)

³³ Ilie Stricatu, *Pe cărările destinului. Romanul unei vieți trăite (1914-1918)*, ediție, studiu introductiv, note și indici de Mihai-Octavian Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Iuliu-Marius Morariu, Argonaut / Mega, Cluj-Napoca, 2017, p. 18. („Inima noastră, a tinerilor, nu putea să bată pentru o Austro-Ungarie în care să nu avem zile de bucurie, unde feudalitatea ungurească ne-a strâns și ne-a rănit până la măduva oaselor. Brațele noastre nu puteau lupta pentru un stăpân care aștepta de la noi sacrificiul sângelui, ca în schimb, la urmă să ne șteargă din ținuturile noastre, din plaiurile noastre strămoșești [...] Un grup de tineri ne-am hotărât să ne luăm libertatea de acțiune. În ungherele cazarmii de lângă râul Cibin, apoi pe străzile în grupuri de câte 3-4, și în camerele la particulari, pe care le aveam închiriate, plănuiam posibilitățile de trecere în România.”)

³⁴ Sublocotenent Gheorghe Glod, Florica Glod (fiica autorului), *Cum am cucerit mantia Ordinului „Mihai Viteazul” la Mărăști*, în „Magazin istoric”, An LI, s.n., nr. 8 (617), august 2018, p. 56. („De ce am mers voluntar ? Am făcut-o dintr-un sentiment de patriotism. Practic toți tinerii și studenții din Iași erau trup și suflet pentru intrarea în acțiune alături de Franța și Anglia și pentru înfăptuirea, pe această cale, a unirii cu Transilvania. În fruntea acestui curent era Liga Culturală – condusă, printre alții, de Nicolae Iorga, popa Lucaci, Nicolae Filipescu și Take Ionescu.”)

1914, „acordul Sazonov-Diamandi” (după numele semnatarilor, ministrul rus de externe Serghei Sazonov și ministrul român la Petrograd, Constantin Diamandi), prin care Rusia se obliga să se opună oricărui atentat la integritatea teritorială a României în configurația din acel moment, să recunoască statului român dreptul de a încorpora teritoriile locuite de români din monarhia dualistă, iar în Bucovina viitoarea graniță ruso-română urma a fi stabilită, potrivit principiului majorității populației, de o comisie interministerială.³⁵

Dar, după doi ani de neutralitate, România nu era pregătită să facă față unui conflict cu totul deosebit față de cele de până atunci. Mai mult, numirea generalului Dumitru Iliescu în funcția de subșef al Marelui Stat Major și apoi de șef al acestei instituții a fost o eroare (semnalată, la momentul respectiv, de o serie de ofițeri, printre care locotenent-colonelul Gheorghe Dabija³⁶ și generalul Alexandru Averescu; evenimentele ulterioare validând spusele lui I.G. Duca³⁷) care s-a datorat prieteniei cu Ion I. Brătianu, prim-ministru și ministru de Război. Cei doi fuseseră colegi în timpul studiilor efectuate în capitala Franței, iar camaraderia dintre ei a fost decisivă în alegerea făcută, fapt relevat și în cadrul unei discuții Brătianu-Dabija.³⁸ Privit din exterior, însă, Ionel Brătianu lăsa o impresie foarte bună.³⁹

³⁵ Petre Otu, *Frontul balcanic în mapele strategilor români*, în *Omagiu Profesor Universitar D. Valentin Ciorbea la 70 de ani....*, pp. 684-685.

³⁶ Petre Otu, *Iluzia unei victorii ușoare*, în „Magazin istoric”, An XLIX, s.n., nr. 4 (589), aprilie 2016, pp. 16-17. (În *Amintiri din cariera militară 1893-1920. Oameni, tipuri, obiceiuri și sisteme de altă dată*, scriere rămasă inedită, Dabija realizează o scurtă caracterizare a generalului Dumitru Iliescu: „era un om foarte cult, avea o vastă cultură generală, era un bun tehnician și matematician, scripitoare inteligentă, cu o bună memorie, conversa variat, vioi și spiritual, plin de humor și tinerețe. Era simpatizat pentru calitățile lui sufletești, gata să îndatorească, dar nu întotdeauna în raport cu valoarea solicitatorului. Avea deci multiple calități de militar și om, dar nu-l vedem deloc strategician.”)

³⁷ I. G. Duca, *Amintiri politice*, Vol. II, Jon Dumitru-Verlag, München, 1981, p. 98. („În vremurile obișnuite asemenea oameni se strecoară și valurile vieții îi pot ridica până la cele mai înalte situații, dar în vremurile grele, în contact cu evenimentele ei sunt sfărâmați”)

³⁸ Petre Otu, *op.cit.*, pp. 18-20 (Brătianu: „Colonel Dabija, mă pui în foarte grea situație ca să aleg între simțămintele de veche prietenie ce am pentru Iliescu și simțământul de simpatie ce am pentru dumneata; înțelege bine că între prietenie și simpatie, trebuie să aleg prietenia”).

³⁹ „Gazeta Transilvaniei”, An LXXIX, Nr. 155, Brașov, Miercuri 20 Iulie (2 August n.) 1916, p.1. („Într-o telegramă sosită eri din București la Berlin se spune că agitațiile rășboinicilor din ultimele zile au rămas fără efect deosebit. *Brătianu stăpânește până acum situația. O politică grăbită sau aventuroasă este eschisă.* Nu mai există îndoială că atitudinea lui Brătianu va fi condusă exclusiv de aprecieri practice și trezvie. Brătianu a dovedit în decursul rășboiului mult sânge rece și prevedere.”)

În vara lui 1916, la intrarea în război, România a angajat un număr impresionant de soldați și ofițeri, 800.000 mobilizați și 400.000 în rezervă, ceea ce reprezenta aproximativ 30%⁴⁰ din totalul masculin al populației țării. Cu toate acestea, armata română avea de înfruntat un număr foarte mare de probleme: înzestrarea deficitară cu echipament de luptă modern (armele individuale erau depășite și insuficiente față de numărul de oameni mobilizați, situația prezentându-se chiar mai prost în ceea ce privește armele grele, artilerie de câmp sau grea și dotarea cu mitraliere). Mobilizarea unui număr foarte mare de soldați a făcut ca dotarea subunităților cu cadre de comandă să fie puternic deficitară la toate gradele. În plus, mulți dintre ofițerii aflați pe front erau rezerviști și nu aveau o pregătire militară adecvată, iar cei care erau activi nu aveau cunoștințe despre modul în care se ducea războiul modern. Pe de altă parte, mulți dintre comandanții superiori ai armatei se făceau remarcați mai ales în saloanele mondene și politice ale capitalei numai în fruntea unităților, fapt normal dacă ținem seama de cum era organizat sistemul de promovare în funcții și avansare din armata română a vremii. În ceea ce-i privea pe soldații de rând aceștia erau, în cea mai mare majoritate a lor proveniți dintre țărani. Mai mult de jumătate dintre aceștia nu știau să scrie și să citească dar „își iubeau foarte mult țara și erau foarte supuși fiind obișnuiți cu greutățile și sacrificiul”. În fine, nici din punct de vedere tactic situația nu era mai bună. Chiar dacă comandanții superiori și teoreticienii armatei cunoșteau existența noilor arme – în special al artileriei și mitralierelor, rolul acestora pe front era considerat nesemnificativ, accentul fiind pus în continuare pe atacul frontal la baionetă al infanteriei⁴¹. Ca și când nu ar fi fost suficient, lipsei de pregătire a armatei române i se adăugau și alte probleme.

În ziua de 4/17 august 1916, la București a fost o căldură caniculară (35° C la umbră). După ce luaseră cina împreună, atașajii militari ai Marii Britanii și ai Franței au pornit la o scurtă plimbare prin oraș. Colonelul Thomson, atașat militar britanic, își amintea: „Străzile Capitalei erau ticsite de o mulțime voioasă, era într-o zi de duminică, iar seara era foarte frumoasă. Sute de oameni stăteau la terasa cafenelelor, fumând, bând, bucurându-se de viață, în felul de latini orientalizați. Mulți erau în uniforme; erau însoțiți de frumoșele fete răsătoare, bărbați și femeii mergeau în grup și nu perechi, cum e obiceiul în parcurile noastre. Ei nu știau ce se petrecuse în

⁴⁰ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, București, 2014, p. 29, apud Dan Carbarău, *România în Primul Război Mondial*, în „Polis”, Vol. VI, Nr. 2 (20), s.n., martie – mai 2018, p. 55.

⁴¹ Costică Prodan, Dumitru Preda, *The Romanian Army during the First World War*, Univers Enciclopedic, București, 1998, pp. 30, 32, apud Dan Carbarău, *op.cit.*, pp. 55-56.

dimineața aceea; privindu-i, spusei colegului meu francez: «Am impresia că sunt un asasin năimit»; el îmi răspunse scurt «Și eu ».” Aveau remușcări, căci știau că Antanta nu își va respecta angajamentele luate în convenția militară semnată cu câteva ore înainte.⁴²

În seara zilei de 14/27 august 1916, Edgar Mavrocordat, ministrul României la Viena, a prezentat ministrului de externe al Austro-Ungariei, declarația de război a României, din care se degaja dreptul poporului român de a lupta pentru eliberarea provinciilor istorice din cadrul monarhiei habsburgice și de a asigura unirea acestora cu Regatul României. A doua zi dimineața a fost difuzată „Proclamația către țară” semnată de regele Ferdinand și de membrii guvernului.⁴³ Decizia regelui Ferdinand era, potrivit numărului din octombrie 1916, al revistei lunare „Current History” a cotidianului american *New York Times* – „... principalul eveniment militar din august 1916. Intrând în război de partea Antantei, românii au adus mai mult cu ei decât armata lor; ei în fapt, serveau avizării lumii neutre că cea mai formidabilă națiune neangajată din Europa, după doi ani de investigație, este sigură că este pierdută cauza Puterilor Centrale”⁴⁴.

La scurtă vreme după începerea ostilităților, premierul român Brătianu i-a scris lui Al. Emil Lahovari, reprezentantul statului român la Paris, că problema aprovizionării trebuia să încumbe Franței.⁴⁵ În cele din

⁴² Princesee Bibesco, *Le destin de lord Thomson of Cardington*, Paris, 1932, p. 206, apud Șerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu, *Bucureștii în anii Primului Război Mondial 1914-1918*, Editura Albatros, București, 1993, p. 41.

⁴³ S.A.N.I.C., *Fond Casa Regală - Regele Ferdinand*, dos. 19/1916, ff. 1, 2, apud Ștefania Dinu, *România în Marele Război. Familia regală a României pe frontul Marelui Război și al Marii Uniri*, în „Polis”, Vol. VI, Nr. 2 (20), s.n., martie – mai 2018, p. 15. („... războiul care de doi ani a închis tot mai strâns hotarele noastre, a zdruncinat adânc vechiul așezământ al Europei și a învederat ca pentru viitor, numai pe temeiul național se poate asigura viața pașnică a popoarelor”)

⁴⁴ Hannah Pakula, *Ultima romantică. Viața reginei Maria a României*, traducere de Sanda Ileana Racoviceanu, Editura Lider și Cartea pentru toți, București, 2003, p. 338, apud Ștefania Dinu, *op.cit.*

⁴⁵ Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de pace și război*, ediție îngrijită de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, Editura Militară, București, 1989, p. 307, apud Hadrian Gorun, *Progrese și stagnări în privința livrărilor materialelor de război pentru România după semnarea convenției militare cu Antanta*, în „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, LII, Supliment, 2013, p. 341 („Sunt sigur că, bine informat asupra necesităților războiului mondial și cunoscând lacunele noastre, guvernul francez ne va trimite, la timp și în cantități suficiente, tot ceea ce ne este indispensabil și nu va pierde din vedere situația ce ni se va crea prin închiderea apropiată a portului Arhanghelsk [...]. Din acest punct de vedere, cât și al altora, comunicațiile prin Peninsula Balcanică prezintă singura soluție completă. Operațiunile din Macedonia, unite cu o ultimă încercare de a detașa Bulgaria de alianțele ei actuale, vor putea avea asupra soartei războiului o importanță capitală”.)

urmă, România a fost salvată de guvernul francez, care și-a asumat aprovizionarea și reechiparea armatei române. Colaborarea anglo-română în domeniul înzestrării armatei române cu armament modern a fost un insucces din toate punctele de vedere. Cauzele acestui eșec sunt multiple: incompetența reprezentanților români trimiși la Londra pentru a negocia achizițiile, influența nefastă a generalului Mihail Belealev, șeful Misiunii militare ruse din România, care i-a convins pe britanici că aprovizionarea armatei române cu armament era inutilă, deoarece urma să fie integrată în armata rusă, preconcepțiile existente la nivelul Ministerului Munițiilor din Londra, preferându-se alimentarea armatei române prin intermediul Rusiei, lăsând-o practic la mila ei.⁴⁶ Oficialii români nu știau că la Ministerul de Externe de la Petrograd lucrurile se vedeau cu totul altfel. Fostul ministru de război Alexei Polivanov, realizase o amplă analiză și previziune asupra situației geopolitice și geostrategice în această parte a Europei, difuzată celor interesați la 7/20 noiembrie 1916, în care, în privința României aprecierile sale erau complet defavorabile.⁴⁷ Se pare că din acel moment politica Rusiei în relațiile cu România a fost condusă în această idee. În asemenea condiții, nu este de mirare că, la sfârșitul lunii septembrie 1916, situația strategico-militară era deja clar defavorabilă trupelor armatei române.⁴⁸

Menționăm, ca un element de culoare, că pe frontul dobrogean a activat și un grup de infirmiere scoțiene din cadrul Spitalelor Femeilor Scoțiene (Scottish Women Hospitals – HWS), grup care însoțea Divizia 1 Sârbă de Voluntari. Din Medgidia, odată cu retragerea frontului, ele s-au

⁴⁶ Alexandru Pițigoi, *O colaborare eșuată. Livrările de armament britanice către România*, în „Magazin istoric”, An L, s.n., nr. 11 (608), noiembrie 2017, p. 37.

⁴⁷ Romulus Seișanu, Alexandru Rațiu, *România în timpul războiului 1916-1918, fascicola nr.8*, București, aprilie 1920, p. 124, apud Ion Giurcă, *Cooperarea militară româno-rusă în anul 1916*, în „Polis”, Vol. VI, Nr. 2 (20), s.n., martie – mai 2018, p. 113. („Dacă forțele s-ar fi desfășurat în așa mod, încât acordul politic și militar din 1916, cu România, ar fi fost cu desăvârșire înfăptuit, un prea puternic stat ar fi fost înființat în Balcani, compus din Moldova, Muntenia, Dobrogea (România actuală), Transilvania, Banat și Bucovina (achiziții în virtutea tratatului din 1916) cu populație de aproape 13 milioane. În viitor statul acesta ar fi nutrit cu anevoie sentimente prietenești față de Rusia și el ar fi avut ca ambiție să înfăptuiască visele sale naționale în Basarabia și în Balcani. În consecință, distrugerea planurilor de mare putere ale României în proporțiile menționate, nu se opun îndeosebi intereselor politice ale Rusiei.”)

⁴⁸ Al. Tzigara-Samurcaș, *Memorii*, vol. II (1910-1918), ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, prefață de Dan Grigorescu, Editura „Grai și suflet – Cultura Națională”, București, 1999, p. 157. („Situația militară se complica din zi în zi, premisele pe care contase Brătianu la declanșarea războiului nu s-au realizat, nici desmembrarea imperiului Austro-Ungar nu se produsese, nici victoria lui Sarrail contra Sofiei, și nici asigurarea că bulgarii nu vor lupta contra rușilor, care se angajează să ne apere granița de sud.”)

repliat la Ismail⁴⁹, de unde au plecat în Rusia. Dezastrul din Dobrogea (înfrângerea de la Turtucaia, eșecul manevrei de la Flămânda) s-a datorat nu numai carențelor armatei române, ci și ale aliaților noștri (sosirea târzie și slaba implicare a trupelor ruse),⁵⁰ iar efectele au fost imediate, manifestându-se atât pe plan strategic, cât și uman. Prizonier de război, George Topârceanu a fost trimis într-un lagăr mizer de lângă Sofia, din apropierea gării Nadejda, unde a descoperit iadul pe pământ, prizonierii români fiind tratați foarte rău.⁵¹ Informații similare găsim și în memoriile lui Iorga.⁵² Dobrogea a devenit prima provincie românească ocupată de inamic și a fost ultima provincie eliberată.

Printre martorii oculari ai situației tragice din toamna anului 1916 s-a numărat și Ștefan Popescu-Filutză, medic veterinar, mobilizat în august 1916, dar care nu a luptat în linia întâi, fapt care nu l-a împiedicat să observe cu durere degringolada retragerii și a refugiului și apoi să își noteze ceea ce a văzut.⁵³

⁴⁹ Costel Coroban, *Sufragete pe câmpurile de luptă românești din Primul Război Mondial*, în „Magazin istoric”, An XLVI, s.n., nr.8 (545), august 2012, pp. 71-74. („un fel de vâgăună, fără magazine decente, fără țigări și fără rahat turcesc – singurele lucruri care ne-au permis să supraviețuim atunci când am ajuns.”)

⁵⁰ Ion Giurcă, *Operația de la Flămânda – Rezultat al unei decizii politic eși militare eronate*, în *Omagiu Profesor Universitar D. Valentin Ciorbea la 70 de ani....*, p. 722.

⁵¹ George Topârceanu, *Memorii de război. Amintiri din luptele de la Turtucaia, Pirin, Planina, (episoduri tragice și comice din captivitate)*, prefață și dosar iconografic de Daniel Cain, Editura Humanitas, București, 2014, p. 185 („Duceau o viață amară, de ocnaș, scoși de sub ocrotirea oricărei legi. (...) Oamenii nu se spălau niciodată; setea și-o potoleau din șanț ori mâncând zăpadă de pe câmp. Nenorocii noștri țărani nu mai aveau nimic omenesc în ei. Îmbrăcați în niște zdrențe de culoare mohorâtă, fără nume, pe care vântul umed sau crivățul tăios le hărțuia în toate părțile, purtând în picioare cârpe învălătucite legate cu sfoară, slabi, murdai, cu fața pământie, cu ochi sticloși, cu mintea rătăcită de atâta mizerie, păreau niște cadavre care s-au sculat cu pământul în cap și au ieșit la lumina zilei în hainele lor putrede, îmbibate de țărână”)

⁵² 2 iunie 1918: „Maiorul Bălăceanu vine din captivitatea bulgărească. Îmbătrânit cu zece ani, albit cu totul, cu o barbă mare albă, slab, speriat, uitându-se împrejur cu grijă. Descrie viața de prizonier în Bulgaria ca un iad. Atâția au murit de oftică. Ofițerii cari refuzau să iasă la munca șoselelor au fost bătuți cu bățul de s’au îmbolnăvit de rinichi. Femeile strigau că, de-ar prinde pe acei cari, în 1913, au tăiat copiii, i-ar jupui de piele.” (p.17)

⁵³ Ștefan Popescu-Filutză, Traian D. Lazăr, *Însemnări din război*, în „Magazin istoric”, An L, s.n., nr. 4 (601), aprilie 2017, p. 83. („Deși n-am trecut cu 20 km zona de apărare Focșani-Nămoloasa-Galați, mizeria și lipsa e în complectă desvoltare. Nu se găsește în oraș nici un aliment, nici măcar sare și nici gaz. Un litru de gaz care altădată costa 20 bani și era prin natura lui o substanță respingătoare, acum e păstrat ca și cel mai scump medicament. Țară agricolă prin excelență, n-are pâine. Țară cu petrol în cantități mari, n-are petrol. Țară cu munți de sare, țară cu de toate, n-are nimic din ce produce, pentru că n-are organizație (...) Comunicatele care abia ajung până la noi sunt din zi în zi tot mai palide. Se văd continuu trecând și cu trenul și pe șosele trupe rusești, dar nu se prea vede ajutorul

„Situția devenind tot mai critică, luptele apropiindu-se tot mai mult de capitală, regele și ultimele autorități au decis să plece spre nord, unde, în zilele precedente se refugiase marea majoritate a boierilor, ale căror automobile, încărcate până peste acoperiș, înțeseau, noaptea mai ales, șosele spre Moldova.”⁵⁴ Numai cine a străbătut acel drum cumplit al pribegiei i-a putut înțelege dramatismul.⁵⁵ Trupele ruse au ajuns târziu în zona București, astfel că nu au mai fost introduse în luptă, în condițiile în care la 20 noiembrie/3 decembrie 1916 Marele Cartier General român a decis retragerea forțelor la nord est de Capitală, orașul fiind lăsat liber inamicului pentru evitarea distrugerii.⁵⁶

De altfel, curând după ce puseseră piciorul în București, ocupanții „au acaparat - remarca un martor ocular - toate edificiile mari, fie publice, fie case particulare”⁵⁷. Rechiziționarea locuințelor a fost urmată de rechiziționarea pieselor de mobilier, ridicate la început din locuințele abandonate și ulterior de la toți posesorii de lucruri ceva mai bune și valoroase⁵⁸. Apoi, populația orașului a fost obligată să predea contribuții din

ce ne dau, deoarece în fiecare zi cade câte un oraș. (...) Grozăvia unui război de ocupațiune, cu toate durerile și suferințele tuturor, e probabil că n-a putut descrie nimeni întregă. E afară din cale de greu să arăți suferințele bolnavilor, bătrânilor, femeilor și copiilor care-și părăsesc căminul și se duc spre necunoscut nemâncăți, neodihniți, fără îmbrăcăminte, umblând toată ziua prin noroi și frig, în căutarea unui adăpost pe care nu-l găsesc decât cu mare greutate. Casele lor făcute cu muncă sunt ocupate de alții, averea lor e folosită de dușman și când te gândești că toate se fac în numele unei așa zise demnități de stat, vezi bine că toate noțiunile exacte și firești sunt intervertite spre satisfacerea mândriei bolnave a conducătorilor popoarelor asuprite.”)

⁵⁴ Al. Tzigara-Samurcaș, *op.cit.*, p. 160.

⁵⁵ „Actualitatea“, nr. 8 din august 1920, p. 2, apud Corneliu Radeș, *Bucureștii sub ocupație germană*, în „Biblioteca Bucureștilor”, An XIV, nr.7, iulie 2011, p. 7.(Trebuia doar „să fi luat parte la acel exod; să fi suferit laolaltă; să mergi prin noroaie și zăpadă, bătut de vânturi și ploii, dezbrăcat și nemâncat, noaptea fără adăpost și ziua zdrobiți de oboseală, fără să știe unde și când se sfârșește rătăcirea, iar sufletul să-ți fie sfâșiat de nesiguranța în care se află alți membrii ai familiei tale; ba încă să te mai pierzi pe drum și de copilul cu care ai plecat; numai trecând tot acest cortegiu de nenorociri și durere poți să-ți închipui ce a fost acest refugiu, al cărui drum a fost semănat cu (...) mii de morți”).

⁵⁶ Ion Giurcă, *op.cit.*, p. 115.

⁵⁷ C. Bacalbașa, *Capitala sub ocupația dușmanului, 1916-1918*, București, 1921, p. 125.

⁵⁸ „Casa lui Take Ionescu a fost devastată din primele zile ale intrării trupelor inamice, după cum se constată după procesul-verbal al comisarului-șef al Circ. 14, pe care îndată după venirea mea la prefectură l-am însărcinat cu ancheta. Din constatările sale și relațiile scrise ale lui Dionisie Costa și Ana Goita, în serviciul lui Take Ionescu, reiese «că soldații germani care au ocupat locuința au lăsat casa golită de mobile, transportând vinul și alte alimente precum și covoarele, mobilele îmbrăcate în piele au fost jupuite, cele fixate în perete ca și oglinzile au fost sparte, îmbrăcăminte de pe perete ruptă și luată, obiectele de artă și tablourile ridicate, iar ce a rămas e totul deteriorat»” T. V. Canciov, fost deputat

ce în ce mai ridicate de îmbrăcăminte și alimente, sub amenințarea unor severe măsuri represive.⁵⁹

Ocupația germană a avut efecte nefaste și asupra libertății presei, așa cum constata și medicul colonel în rezervă Vasile Bianu, medic primar al spitalului „I. C. Brătianu” din Buzău și viitor senator de Huedin, refugiat în Fălticeni după 1916.⁶⁰

takist, a aflat la două zile de la incident, de la femeia în casă a lui Take Ionescu, „că la 25 nov. au intrat 80 de soldați germani care au jefuit și devastat tot din casă.” (...) „Miercuri 23 nov//15 dec., cavalerii germani, cu flori albe în vârful armelor, trec pe Calea Griviței, apoi un automobil cu ofițeri cu drapel alb. Cu întreaga familie plângeam la trecerea soldaților germani pe la ferestrele noastre. Adio libertate!” (Al. Tzigara-Samurcaș, *op.cit.*, p.161.)

⁵⁹ C. Căzănișteanu, *Mișcarea de rezistență a populației din București împotriva ocupației străine (1916-1918)*, în „Materiale de Istorie și Muzeografie”, VII, 1969, p. 110.

⁶⁰ Vasile Bianu, *Însemnări din războiul României Mari*, Tomul II, *Dela mobilizare până la pacea din București*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, pp. 5, 8. („Dela semnarea păcii din București și până astăzi, 1/14 Maiu 1918, am dus-o într-o stare sufletească greu de spus. Nu-mi eșeau din cap condițiunile păcii așa de dezastruoase și de umilitoare, unele mai grele decât altele, încât nu puteam să-mi găesc nici un moment de liniște. A trebuit să alerg la ajutorul artei mele ca să mai pot închide ochii în timpul nopții; binecuvântată fie puterea ei alinătoare! Dar dacă așa de amărât mi-a fost sufletul din cauza păcii, apoi cu mult mai mare îmi este durerea când văd acum o mulțime de ziare, cu suflet străin, scrise în dulcea noastră limbă. Afară de cele două blestemate din București, botezate: *Gazeta Bucureștilor*, a lui Ioan Slavici, și *Lumina*, a lui C. Stere, cari în tot timpul războiului, dela ocupația Munteniei încoace, n’au făcut decât să laude binefacerile dușmanului și să ponegrească pe Regele, guvernul și armata țării, care sângerează pe front pentru apărarea ultimului petic de pământ ce ne-a mai rămas liber, și cari ziare au infectat acum și Moldova, afară de aceste ziare a început să apară acum și în Iași, o droaie de ziare numite: *Acțiunea Română*, *Arena*, *Iașul*, *Momentul*, *Timpul*, *Tribuna* și altele pe cari nu mă mai rabdă scârba ca să le înșir aici.

Toate aceste ziare cântă osanale vrăjmașilor noștri, cari ne-au gătit, și guvernului, care le-a închinat România legată de mâni și picioare ca să-i rupă bucăți din trupul ei, preamărindu-l că ne-a dat, în fine, *fericita pace!* Iar în timpul acesta, toate ziarele celelalte, cari mai simt românește, apar zilnic cu coloane întregi *albe!* (Orice privește guvernul și candidații lui se suprimă din foaia noastră. Iorga, la 15 mai 1918, p.11) Cum nu să gândesc aceste vipere monstruoase că, oricât de spurcate și veninoase ar fi balele lor, nu pot atinge sfințenia luptei noastre, dusă cu atâta eroism pentru desrobirea fraților și întregirea neamului?!” Apoi, pe 5/18 Maiu 1918: „Dela dispariția impusă a ziarului *România*, mă mai mângâiam cu cetirea prețuitului ziar al Românilor ardeleni și bucovineni din Basarabia: *România Nouă*, de sub direcția d-lui Dr. *Onisifor Ghibu*, având ca prim redactor pe d. Dr. *Ion Mateiu*. Îmi răcoream sufletul sorbind zilnic din acest izvor bogat în simțăminte de cel mai cald naționalism și mai curat patriotism. Astăzi spre cea mai dureroasă surprindere am cetit în No. 82 că «deoarece *Tipografia românească* din Chișinău nu ne mai tipărește gazeta și fiindcă altă tipografie românească nu se mai găsește în întreaga Basarabie, ne vedem nevoiți a tipări o vreme oarecare gazeta într-o tipografie rusnacă, cu *litere rusești*. Cerem iertare cetitorilor noștri pentru acest lucru neobicinuit și-l rugăm să aibă puțină răbdare până

Retragerea în Moldova, la sfârșitul lunii decembrie 1916, împiedicase întreaga aprovizionare cu lemne de foc necesare pentru încălzit, atât pentru surplusul de populație, cât și pentru clădirile publice transformate în birouri, cazărmi sau spitale. Această lipsă de combustibil punea în pericol producția mărilor de făină. Singura soluție posibilă era de a se recurge la lemn și de a se reveni la combustibilul de altă dată pentru căile ferate și fabrici. O altă dificultate întâlnită în primele luni ale șederii în Moldova a fost aceea a alimentației, care provenea din faptul că stocurile de făină și de grâu din depozitele gărilor și orașelor fuseseră cedate spre consum armatei ruse; trebuia ca grâul de la sate să fie transportat și măcinat. Marile centre de măcinare din România erau la Brăila, Galați, Botoșani, București și Craiova, dintre care mai rămăsese doar Botoșani, deoarece morile din Galați au fost distruse de tunurile bulgare.⁶¹

Iarna 1916-1917 a fost o iarnă a durerii pentru România. Cu armata aproape distrusă pe câmpul de luptă, cu mai bine de 2/3 din teritoriul țării ocupat, cu Moldova plină de refugiați și bântuită de un nemilos tifos exantematic, cu un aliat rus tot mai șovăielnic, speranța unui viitor mai bun abia mai licărea în acele momente. A urmat, în schimb, vara anului 1917, cu victoriile de la Mărăști („prima victorie adevărată din istoria României moderne”, cum nota Alexandru Averescu) și Mărășești – „micul nostru Verdun” – cea mai importantă „victorie defensivă” a armatei române în Primul Război Mondial.⁶² Victoria de la Mărășești a fost marcată și de un moment tensionat la nivelul forurilor militare superioare,⁶³ moment datorat exclusiv situației din armata rusă.⁶⁴

ce vom putea apărea din nou cu litere latine, ceea ce nădăjduim să o putem face peste puțină vreme. Până atunci gazeta noastră va eși numai de *două ori* pe săptămână, mercuria și sâmbăta.» N'o fi cumva și aceasta vr'o imediată binefacere a prea *fericitei* noastre păci?!”

⁶¹ Constantin I. Angelescu, Dumitru Preda, *Cum am supraviețuit refugiului*, în „Magazin istoric”, An LI, s.n., nr. 6 (615), iunie 2018, p. 74.

⁶² Ciprian Stoleru, *100 de ani de la Mărăști, Mărășești, Oituz*, în „Historia Special”, 1917, *Anul în care am fost lei: Mărăști, Mărășești, Oituz*, An VI, nr. 9, iunie 2017, p. 3. (Glenn Torry: „Atrăgând și implicând în luptă trupe inamice suplimentare în vara lui 1917, românii și-au ajutat aliații care luptau pe frontul de vest și pe cel italian. Frontul românesc a fost unul dintre puținele episoade favorabile dintre toate operațiunile militare ale Antantei din acel an. (...) O victorie a dușmanului ar fi obligat guvernul și armata română să capituleze sau să se retragă în Rusia revoluționară. Consecințele politice și militare ale unei asemenea acțiuni ar fi fost dezastruoase. (...) Admirabila comportare a armatei române a jucat un rol crucial și în convingerea Antantei de a-și respecta promisiunile făcute prin tratatul din 1916.”)

⁶³ Col. prof. univ. dr. Adrian Stroea, col. ® Marin Ghinoiu, *Un nedreptățit – generalul Constantin Christescu (sau despre criza de comandament din 1917 de pe frontul Mărășești)*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XVI, nr. 2 (60)/2013, p. 22 (Generalul Constantin Christescu „este acela care a pregătit bătălia de la Mărășești, el

În multitudinea de mărturii ajunse până la noi, scenele rememorate de participanții la bătălii sunt caracterizate mai mult de tragism decât de eroism⁶⁵, dar unii combatanți ne-au oferit descrieri mai elaborate ale zilelor petrecute pe front, lăsând posterității amintirea camarazilor de arme și a faptelor de vitejie.⁶⁶

este acela care, văzând cum în toila acțiunii diviziile rusești ori părăsesc frontul ori își întorc în potrivea noastră, n-a pregetat o clipă: a țintit tunurile împotriva Rușilor și i-a spulberat. Acest fapt energetic, care a scăpat frontul românesc și a permis ca o viguroasă ofensivă, paralizată de Ruși, să fie cel puțin transformată într-o defensivă plină de izbândă, a adus generalului Christescu retragerea imediată a comenzii.” – Constantin Bacalbașa).

⁶⁴ Lucian Drăghici, *Un locotenent român martor la agonia armatei ruse*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XXI, nr. 1 (79)/2018, p. 59 (la 20 noiembrie 1917, loc. Petre Mardari, ofițer de legătură pe lângă Corpul 30 rus, remarca: „După cum se vede, anarhia se răspândește pe fiecare clipă la armatele ruse de pe frontul român, de aceea cred că ar trebui să ne ținem în gardă și să ne așteptăm la orice.”)

⁶⁵ Traian D. Lazăr, *Un subofițer în bătălia de Mărăști*, în „Magazin istoric”, An L, s.n., nr. 7 (604), iulie 2017, p. 42 (Subofițerul Theodor Pâslaru, după luptă: „dăm în valea Mărăștilor de-a coasta, pe lângă drum, unde au fost tranșeele nemților, numai cadavre și fel de fel de bucăți de ființe omenești. Tranșee nu mai erau, cu tot blindajul lor. Ajungem sus, pe creastă, unde a fost comuna. Și aici găuri de obuze și a doua linie a lor cu pământul răvășit, amestecat cu cadavre nemțești”).

⁶⁶ Sublocotenent Gheorghe Glod, Florica Glod (fiica autorului), *op.cit.*, pp. 57-58. („Am făcut parte din Regimentul 24 infanterie Tecuci. Am luptat cu tinerii din satul și comuna de unde eram și eu – satul Godinești, comuna Vultureni din județul Tecuci. Frontul de la Mărăști se întindea pe o lungime de 15-20 km. (...) Între timp am fost contraatacați de nemți, 100-200 nemți. Soldații noștri voluntari au dat înapoi, deși i-am încurajat să lupte. Un neamț a înaintat mai mult, iar caporalul Rarinca a băgat baioneta în el, la aruncat în aer și soldatul german a scos un strigăt așa de lugubru, că toți nemții au dat înapoi. Rarinca era un bărbat voinic, un plugar din comuna Umbrărești. A devenit sergent și decorat cu «Virtutea militară» și a trăit și după război. El merita decorația «Mihai Viteazul», dar aceasta se acorda numai la ofițeri. (...) A treia oară când au venit, pe la ora 7 dimineața, m-au găsit pe o movilă unde mă urcasem pentru a vedea cum să organizez compania și un neamț a aruncat o grenadă cu care m-a rănit. Lângă mine a venit caporalul Burleanu din satul Valea Lupului, vecin cu satul meu, care, cu trei soldați m-a pus pe o foaie de cort și m-a retras de pe poziție. Am organizat poziția pentru a rezista la al patrulea atac, dând ordin uni sergent, în scris, pentru că nu puteam vorbi din cauza rănilor făcute de schijele grenadei. Deși am fost rănit grav, la un pas de moarte, am condus oamenii la asaltul poziției. Astfel, voluntarii au cucerit și a doua linie de apărare inamică, pe care nu au cedat-o, cu toate că forța superioară inamică a contraatacat de mai multe ori. Ne-am întâlnit apoi cu batalionul, cu care s-a continuat lupta. (...) Am fost dus apoi la postul de prim ajutor la Căiuți, unde m-au pansat din nou și unde am fost îngrijit de o învățătoare, care m-a ajutat să nu mă înec cu sângele de la rana de la gât. Ulterior am ajuns la spitalul din Bacău unde s-au închis rănilor, apoi la Piatra Neamț în refacere o lună și apoi la spitalul din Iași, unde m-am pregătit și susținut examenele, ca student, vorbind în șoaptă deoarece o schijă trecuse printre carotidă și jugulară și îmi tăiase corzile vocale. După această bătălie au fost decorați cu ordinul «Mihai Viteazul»: Cârlan, Glod și Basta.”

Eforturile depuse și succesele obținute pe frontul din Modova, în vara anului 1917, au fost subminate de evenimentele petrecute pe teritoriul marelui nostru vecin de la răsărit. Condițiile crunte de pe front au făcut ca soldații armatei țariste să fie cei care voiau pacea cu orice preț, cerea lor fiind reiterată și de cei de acasă încă din 1916. Ordinele nu mai erau ascultate, dezertarea se făcea în masă, degradingolada și lipsa oricărei discipline afectând atât sectoare largi de front, cât și teritorii din interiorul imperiului.⁶⁷ Situația din vecinătatea estică a României nu este zugrăvită în culori vii nici de Marghiloman⁶⁸, nici de Iorga⁶⁹ și pe bună dreptate.

Anul 1918 găsea o Basarabie sleită de subnutriție, molime și condiții grele de muncă. Frecvențele chemări sub arme au luat din sate un număr mare de brațe de muncă. Bătrânii, femeile, copiii rămași acasă, nu erau în stare să facă cerințelor, să are și să semene ogoarele. Criza agriculturii s-a manifestat, în primul rând, prin reducerea terenurilor însămânțate și a volumului producției de cereale. Concentrarea unor enorme forțe militare rusești în Basarabia și întreținerea lor afectau, de asemenea, foarte mult gospodăriile țărănești. Epuizarea resurselor de muncă ale ținutului s-a produs și în urma luării forțate a populației civile la construcția fortificațiilor de apărare. Cu mobilizarea populației se ocupau organele polițienești și de jandarmerie, iar după revoluția din februarie 1917, cele ale miliției, care practicau frecvent abuzurile și violența. Erau luați fără nicio deosebire bolnavi, bătrâni, adolescenți, copii și femei. Orașenii sufereau din cauza inflației galopante și a salariilor mizerabile. Orașele ținutului s-au confruntat în permanență cu criza de produse alimentare. În timpul războiului au crescut enorm impozitele. Pentru neachitarea dărilor, bunurile țăranilor erau vândute, iar pământul dat în arendă. Procesul de ruinare și pauperizare a țăranimii a căpătat un caracter de masă. Pentru cele mai mici abateri populația era pedepsită conform legilor războiului.⁷⁰

⁶⁷ Andrei Pogăciaș, *De la Armata țaristă la Armata Roșie*, în „Historia”, An XVII, nr. 187, august 2017, p. 59.

⁶⁸ 3 ianuarie 1918 - „Armata rusă din Moldova în plină descompunere afară de regimentele dela Sud unde ucrainenii sunt în majoritate. Ofițerii și-au părăsit gradele și unitățile, chiar simplele companii au un soviet în frunte. Toți se duc să ia în stăpânire pământurile. În sate depun armele în mâna primarilor români, contra chitanță. Fac aceasta și cu tunurile după ce au vândut caii : «jucării care îngreuiază»” (p. 288)

⁶⁹ 7 iunie 1918 „Părintele Morariu, venit din Chișinău, povestește ce-a răbdat în Rusia la Elisavetgrad, A locuit luni de zile în aceiași casă cu soldați bețivi și desfrânați, ținând în odăi întunecoase, unde ploua, familia lui numeroasă, cu o fată bolnavă de nervi. Odată un proprietar rus, Raculenco, la care mergea să ieie apă, l-a apucat de piept, insultându-l pentru că nu fumează și nu bea.” (p. 21).

⁷⁰ Dr. Ion Varta, *Basarabia în preajma Marii Uniri*, în „Magazin istoric”, An XLVI, s.n., nr. 10 (547), octombrie 2012, p. 70

În aprilie 1917, un grup de basarabeni, Pantelimon Halippa, Vasile Stroescu, Paul Gore, Vladimir Herța împreună cu transilvăneanul Onisifor Ghibu au înființat Partidul Național Moldovenesc, care și-a fixat în program autonomia Basarabiei, cu dreptul de autodeterminare națională. Din sânul armatei pornise mișcarea maiorului de stat major E. Catelly, care, ajutat de studentul ofițer Anton Crihan, au organizat la Odessa adunarea soldaților, unde a luat cuvântul și Pan Halippa⁷¹. Adunarea a adoptat programul de autonomie a Basarabiei, cu oaste, justiție și școală proprii, ca singura posibilitate de a pune capăt anarhiei care cuprinsese provincia. Au urmat congresele preoților (13-19 aprilie 1917), studenților (20 mai), învățătorilor moldoveni (20-25 mai) și țăranilor (21-24 mai).⁷²

După autonomie și independență, unirea Basarabiei cu România a urmat unor îndelungate discuții și tratative, așa cum reiese atât din memoriile lui Nicolae Iorga⁷³ cât și ale lui Alexandru Marghiloman⁷⁴.

⁷¹ Arhivele Naționale, *Fond Nicolae Nitreanu* (2467), dosar 27, ff. 40-42, apud Ion Constantin, Ion Negrei, *Pantelimon Halippa – tribun al Basarabiei*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2009, p. 114. („Sunt nespun de fericit că am ajuns să urez în fața voastră floarea neamului moldovenesc. Frații mei! Veacuri întregi noi am umblat rătăciți unul de altul, de veacuri întregi pe noi ne întind și ne dezbină vrăjmașii, de veacuri întregi pământul nostru strămoșesc geme sub jugul străin și iată acum, după atâtea răzlețiri, după atâtea ani de jale și suferințe, ne-am strâns frații grămăjoară. O, cine va spune bucuria noastră? Grea a fost soarta noastră crudă, lungă a fost noaptea în care am zăcut, dar cum după noapte răsar zorile și lumina zilei ia rândul întunericului, așa și în viața noastră, a neamului moldovenesc, după robie, s-a simțit apropierea izbăvirii. Frați ostași! În voi este toată nădejdea noastră. Țara se înecă în lacrimi și sânge. Vrăjmașii noștri stau la hotare – vrăjmași câtă frunză și iarbă la spatele nostru și înlăuntrul țării noastre, dar cei mai mari dușmani sunt în mijlocul nostru. Acesta este *neunirea*! Frații mei, biruiți acest strașnic dușman și vom birui totul!” (Cuvântarea lui Pan Halippa a fost foarte des întreruptă de apaluze și ovații zgomotoase, sala în picioare aplaudă pe orator)

⁷² Ion Constantin, *Pantelimon Halippa, neînfricat pentru Basarabia*, cuvânt înainte de dr. Florin Rotaru, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2009, p. 26.

⁷³ 9 iunie 1918: „Doamnele din Basarabia, d-na Siminel, d-na Dicescu, d-ra Razu, care a făcut studiile la Paris, d-na Leonard, au fost la princesele noastre și au consuit societatea lor pentru răspândirea între femei a culturii românești. (...) Ele îmi vorbesc de situația din Basarabia, cu multă pasiune, contra celor cari acum au puterea acolo, de la Stere până la Inculeț. Acesta și Erhan sunt socialiști. Proprietarii n’ar putea conlucra cu aceste elemente. Administrația lipsește. Prefecții sunt foști soldați revoluționari, fără cultură, legături și autoritate. Prestigiul armatei scade. Abuzurile nu se suprimă.” (p. 22).

⁷⁴ 19 februarie (s.v.) 1918, întrevvedere Hortsmann – Marghiloman: „Anarhia rusească a stabilit un fel de contrafraternitate. Voi luptați contra bolșevicilor în Basarabia, noi vom intra în Ucraina contra lor: aveam acum aceleași interese”. (p. 356).

20 martie: „Cu Prezan și generalul Hîrjeu ne ocupăm de Basarabia. Sfatul țării, după ce deposedase pe proprietari, s’a întors la sentimente mai puțin spoliatoare și a fixat regulile de lucru, cari nu lasă însă marilor proprietari mijloace ca să-și cultive moșiile. În ajun, proprietarii primiți de Rege și de mine : ei propun să se supună legei românești votată la

La 28 noiembrie 1918, liderii bucovineni, dar și alte minorități cu excepția ucrainenilor au votat unirea necondiționată cu România. Între timp, bolșevicii au cucerit Kievul, iar polonezii nemulțumiți de pretențiile ucrainenilor pentru Galiția au declarat război acestora, astfel că în decembrie 1918, la cererea insistentă a Consiliului Național Român din

Iași. Decidem că, fără să ne amestecăm în regularea certurilor asupra proprietății, se vor da trupe și cai marilor proprietari pentru ca pământurile să nu rămână necultivate.” (pp. 415 - 416).

25 martie: „Conversație cu Kühlmann. Tratez chestia Basarabiei : el promite mână liberă, dar să nu-i facem dificultăți cu Ucraina.” (p. 430)

1 aprilie: „Lungă întrevedere cu *membrii delegațiunii Basarabiei*: Inculeț, prezidentul Sfatului Țării: dr. Ciugureanu, prezident al consiliului miniștrilor și Halippa, vice-prezident al Sfatului Țării. – Teza mea : Basarabia prea slabă pentru a trăi singură și despărțită; - Ucrainenii pândesc nordul și litoralul mării; nici bani, nici armată. Unirea le-ar face un singur serviciu : să oprească desmembrarea. Inculeț. Ex-agent al lui Kerenski, nu vrea decât unirea cu autonomie deplină; ceilalți doi unirea. Le vorbesc de egalitate în drepturi, de miniștri luând loc printre noi, etc.” (pp. 443-444)

4 aprilie: „La ora 11 consiliu pentru Basarabia. Aduc la cunoștință că o depeșă a lui Hortstmann îmi confirmă mână liberă din partea lui Kühlmann. Entuziasm din partea lui Hârjeu, Mehedinți, Saulescu.” (pp. 445-446)

5 aprilie: „La ora 11 Consiliu de miniștri, la care iau parte Inculeț, Ciugureanu și Halippa. Stere sosit dimineața, scăpând de un grav accident în gara Pașcani, asistă la ședință. Recapituliez ceea ce expusesem delegațiunii : neputința pentru un Stat mic în formațiune de păstra integritatea sa între Ucraina, Austria și România și condițiunile ce le consimt în cazul unirei proclamate de ei. – Inculeț, după ce reaminti amenințarea lui Arion: că dacă nu e unire, va fi anexiune, întrebă dacă este siguranță pentru Basarabia ca să nu sufere vre-o amputare în caz de unire. – Vorbesc de asigurările verbale, confirmate din partea lui Kühlmann, de a avea mână liberă, în caz când dăm vasele noastre. Discuție aprinsă : ceilalți delegați nu spun nimic înțelept, Stere vorbește mult, dar cu căldură și bun simț. Inculeț se apără ca un slav, viclean și liniștit. Nu știi cum să-l apuci. La sfârșit, pune întrebări: Se va păstra Sfatul Țării ? Se va păstra un guvern ? Care va fi administrația ? Și Halippa adaogă: Care va fi dreptul electoral, și dacă femeile își vor păstra votul ? Răspund : Sfatul va fi dizolvat, căci Camera și Senatul, din care vor face parte, reprezintă Națiunea. Nu va mai fi guvern, fiindcă delegații Basarabiei vor face parte din consiliul de miniștri, ca miniștri români. Dacă se cere un comitet consultativ, un fel de Consiliu de Stat îl vom da. Regimul agrar stabilit de ei va fi respectat până la Constituantă și chiar nu se va atinge de el nimeni, dacă primesc îndemnitare prealabilă pentru pământurile expropriate. Regimul provincial neatins, și admit ca pentru consiliile județene femeile să-și păstreze votul.” (pp. 448-449)

24 Martie (6 Aprilie): „Vizita d-lui Pruncu din Basarabia, membru al Radei din Kiew, foarte naționalist român, voind să organizeze o mișcare de apropiere printre cei 500 de mii (?) de Români de pe țărmul stâng al Nistrului, de opus pretențiunilor ucrainiene asupra nordului Basarabiei. Disprețuitor pentru Inculeț și tovarășii săi, «copii proști», el recomandă pe Dimitrie Semigradow, fost membru al Consiliului de Stat din Petrograd, ca cel mai distins din Basarabeni, Vladimir Hertza, Gore, care a și fost la mine, generalul Cantacuzino, care e încă la Kiew, și Sinadino, deși Grec.” (p. 454)

Cernăuți, guvernul român a trimis primele detașamente militare pentru pacificarea ținutului.⁷⁵

În ceea ce privește Transilvania, în cadrul Consiliului Național Român Central, care își stabilise, din 2 noiembrie 1918, sediul la Arad, în casa lui Ștefan Cicio-Pop⁷⁶, s-au purtat discuții referitoare la orașul care urma să găzduiască Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918.⁷⁷

La Alba Iulia, în sala casinei militare, are loc Marea Adunare Națională, la care au participat 1 228 de delegați aleși în circumscripții electorale, de diferite instituții și organizații politice, culturale, profesionale, de sindicat, militare, religioase etc. Se alege un Birou al Adunării, compus din președinții Gheorghe Pop de Băsești, episcopii Ioan I. Pop și Dimitrie Radu, vicepreședinții Ștefan Cicio-Pop, Teodor Mihali, Ioan Flueraș, precum și un secretariat format din nouă membri transilvăneni. După ce Gheorghe Pop de Băsești declară ședința Adunării constituită și deschisă, Vasile Goldiș rostește o cuvântare solemnă și prezintă proiectul de rezoluție

⁷⁵ http://www.romania-actualitati.ro/bucovina_lungul_drum_catre_unire_1918-109797
11.01.2019; 14.05

(„După o lungă și dureroasă așteptare, Bucovina și-a recăpătat astăzi libertatea. Rupând lanțurile robiei austriece, ea prin votul de astăzi al congresului general s’a realipit la sînul patriei mame de unde fusese ruptă. Visul nostru de aur s’a împlinit. Părinții noștri cari au murit de dorul acestui vis, de azi înainte vor găsi odihna cuvenită în pămîntul liber și desrobot. O veche fărâdelege, săvârșită față de țară și de poporul ei băștinaș, s’a reparat și firul istoric ce fusese întrerupt cu silnicie înainte de un veac și jumătate, s’a reluat astăzi și se va putea continua în tihnă spre binele și propășirea tuturor.” – Ion Nistor, *Cea mai mare sărbătoare a Bucovinei. Împlinirea visului de aur*, în „Glasul Bucovinei”, An I, nr. 14, Cernăuți, Vineri, 29 Noemvre 1918, p. 1.)

⁷⁶ Felicia Aneta Oarcea, *Aradul, capitala uitată a Marii Uniri*, în „Historia”, An XVIII, nr. 202, noiembrie 2018, p. 13.

⁷⁷ Mihai-Octavian Groza, *Alba-Iulia, permanență în optica națională. Aspecte privind activitatea Consiliului Național Român din Alba-Iulia (noiembrie 1918 - ianuarie 1919)*, p. 186 în https://www.academia.edu/6669390/Alba-Iulia_permanenta_in_optica_nationala._Aspecte_privind_activitatea_Consiliului_National_Roman_din_Alba-Iulia_noiembrie_1918-ianuarie_1919_ 01.09.2019, ora 00.15 (În cadrul discuțiilor s-au făcut mai multe propuneri: inițial a fost propus Aradul, dar acesta era situat mult prea marginal și mult prea aproape de granița cu Ungaria; Sibiu, vechi centru politic românesc, cu rol important în mișcarea memorandistă, a căzut, deoarece în acel moment trupele române se aflau în apropierea orașului și se putea emite ipoteza conform căreia adunarea s-ar fi desfășurat sub influența armatei române; Clujul, vechi centru cultural, a fost respins, datorită populației sale majoritar maghiare. Astfel au rămas în discuție Blajul și Alba-Iulia. În final, s-a optat pentru Alba-Iulia, ca locație a desfășurării Marii Adunări Naționale și nu întâmplător: pe lângă opțiunile de ordin istoric, s-au luat în discuție și opțiunile practice legate de capacitatea de primire a gării din Alba-Iulia și de posibilitatea cazării uni număr important de persoane, delegați, participanți și militari. Unii istorici consideră că Blajul nu a fost ales datorită tradiției sale greco-catolice.

care anunță că „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează Unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România”. După cuvântările liderilor celor două partide, P.N.R. și P.S.D., Iuliu Maniu, respectiv Iosif Jumanca, proiectul de rezoluție este adoptat de cei prezenți la Adunarea Națională, cu ovații prelungite. A fost decisă conducerea Transilvaniei de către o Adunare legislativă, Marele Sfat Național, format din 250 de membri – 200 aleși pe loc, iar 50 ulterior de către Sfatul Național, urmând ca Adunarea legislativă să numească un guvern provizoriu, Consiliul Dirigent. După îndeplinirea actului istoric, mulțimea participantă la Marea Adunare Națională, peste 100 000, adunată pe Câmpul lui Horea, a ovaționat cu entuziasm hotărârea de unire a Transilvaniei cu România.⁷⁸ Mișcat de marele eveniment petrecut la Alba Iulia, compozitorul Antoniu Sequens a compus un marș, pe versurile poetului Gheorghe Bălțean din Topleț. Acest marș compus de Sequens a fost ales în data de 23 iunie 2003 ca imn al orașului Caransebeș.⁷⁹

Aceeași zi de 1 decembrie 1918 a întâmpinat Capitala, pregătită de sărbătoare și familia regală ce se întorcea cu trenul din Moldova, cu o vreme blândă, dar fără soare. Trenul regal a sosit dimineața, la ora 9.30, la gara Mogoșoaia. Pe suverani îi aștepta generalul Berthelot din partea Aliaților, generalul Constantin Prezan și alți ofițeri români din partea Armatei Române, precum și oameni politici și membri ai corpului diplomatic. În fața gării, suveranii și comandanții militari, români și aliați, au încălecat și au urmărit trecerea în revistă a trupelor române, franceze⁸⁰ și britanice. După aceasta au pornit în marș către Capitală, iar intrarea în oraș a fost anunțată cu 101 salve de tun. Hălăceanu, loțiitorul primarului, i-a primit cu pâine și sare, apoi cortegiul s-a îndreptat spre Calea Victoriei.⁸¹

⁷⁸ <http://centenarulromaniei.ro/cronologia-anului-1918/> 11.01.2018, 14.10.

⁷⁹ Liviu Groza, *Caransebeșul și Marea Unire*, Editura Europa Nova, Lugoj, 2003, p. 99 („O, zi sfântă, o, zi mare/De veacuri așteptată,/Fii binecuvântată!/Pământul doinei noastre./Ardealul și Banatul, Crișana, Maramureș,/Moldova minunată/De-atâtea ori trunchiată/Vin astăzi să se-nchine/Puterilor divine/Strigând, strigând/Mărire ție, mărire ție/Unită pe vecie.”)

⁸⁰ Dr. Constantin Dobrescu, *1 Decembrie 1918 la Bucureși. Mărturia unui ofițer francez*, în „Magazin istoric” An LI, s.n., nr. 12 (621), decembrie 2018, p. 54. („tot Bucureștiul este în stradă, tot Bucureștiul este în sărbătoare, aproape peste tot se vorbește în franceză...Să te crezi la Paris nu alta, pe marile bulevarde, atunci când se sărbătorește 14 iulie! Tot Bucureștiul este vesel, însuflețit de o bucurie gălăgioasă, care se poate, în fine, manifesta liber.”)

⁸¹ Andreea Lupșor, „Și cu asta, s-a desăvârșit Unirea – visul a o mie de ani”, în „Historia Special”, *Cum am făcut Marea Unire*, An VII, nr. 25, decembrie 1918, pp. 78-79. („Orașul pur și simplu înnebunise. (...) Tot orașul era în delir. (...) E greu de descris încântarea

Asupra Primului Război Mondial istoricii, cititorii avizați sau ocazionali, cei care studiază istoria se pot apleca acum, după mai bine de un secol de la încheierea acestui eveniment, observând, reflectând, concluzionând. Generațiile care au viețuit imediat după încetarea ostilităților au fost afectate de tragediile trăite, atât de cei care s-au întors din tranșee, cât și de cei care așteptau acasă, fiind primul conflict major din istoria omenirii care a afectat în mod uniform pe toată lumea, fie că se aflau în linia întâi sau în spatele frontului. Supraviețuitorii, soldați sau civili, au avut de povestit drame ale războiului. Unele au fost consemnate, s-au păstrat și au ajuns până la noi, cei care trăim confortabil, la distanță de un veac, și care nu putem vedea Marele Război decât prin intermediul amintirilor martorilor oculari. Românii din timpul Primului Război Mondial, de la soldat la general și de la țaran la prim-ministru, s-au confruntat cu situații deosebite cărora au trebuit să le facă față. Românii au văzut cum armatele germano-austro-bulgare au pătruns în țară, cum autoritățile statului au părăsit Capitala, cum aliații nu și-au îndeplinit obligațiile, cum armata română a avut o vară a victoriilor, în anul 1917, pentru ca, în 1918, întregul popor român să aibă un an al unității de simțire și conștiință, rezultând unificarea teritorială. Cinste și recunoștință românilor care în urmă cu un secol s-au sacrificat și și-au împovărat familiile cu durerea nemărginită a pierderii celor dragi, dar doar pe jertfa lor s-a putut clădi România Mare.

**ROMANIA AND THE GREAT WAR.
CONSIDERATIONS AND TESTIMONIES**

-abstract-

Key Words: Romania, Great War, Peace Conference, Nicolae Iorga.

On the Great War there were many considerations written by historians. The generations that lived after the war were clearly impacted by

frenetică a întregii populații. Erau de-a dreptul înnebuniți de fericire și dădeau glas bucuriei atât de zgomotos, încât mi se făcea teamă să nu moară de efort.”- nota Regina Maria; „Zboară spre ei flori de pretutindeni: de prin balcoane, de pe trotuar, din coșulețe, din miile de brațe ale mulțimii. E o primăvară în noiembrie, cu trandafiri și garoafe, care întinereste toamna aceasta în care ni se arată împlinirea visului nostru milenar. Uralele sporesc, e parcă un val care se umflă mereu și se rostogolește peste diguri. Pe uniforme, pe capete, pe cai, pe afetul tunurilor, pe sub roți, se abate fără sfârșit ploaia de petale. Florile parc-au prins aripi și se încrucișează vesel în marea sărbătoare a zilei,” – însemnare din jurnalul avocatului și scriitorului Ion Alexandru Vasilescu-Vâljan).

the tragedies. Survivors of the trench horror were such writers, with dramatic testimonies.

BIBLIOGRAFIE

Periodice

„Gazeta Transilvaniei”, An LXXIX, Nr. 155, Braşov, Miercuri 20 Iulie (2 August n.) 1916

Lucrări științifice

BACALBAȘA, C., *Capitala sub ocupația dușmanului, 1916-1918*, București, 1921.

BIANU, Vasile, *Însemnări din războiul României Mari*, Tomul II, *Dela mobilizare până la pacea din București*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926.

CONSTANTIN, Ion, *Pantelimon Halippa, neînfricat pentru Basarabia*, cuvânt înainte de dr. Florin Rotaru, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2009.

CONSTANTIN, Ion, Negrei, Ion, *Pantelimon Halippa – tribun al Basarabiei*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2009, 496 pp.

CRISTEA, Nicolae, *Imaginea publică a monarhiei în România. 1866-1947*, Editura Cavallioti, 2011.

DUCA, I. G., *Amintiri politice*, Vol. II, Jon Dumitru-Verlag, München, 1981.

GROZA, Liviu, *Caransebeșul și Marea Unire*, Editura Europa Nova, Lugoj, 2003.

IORGA, Nicolae *Memorii*, vol. II, (*Însemnări zilnice Maiu 1917 – Mart 1920*). *Războiul național. Lupta pentru o nouă viață politică*, Editura „Națională” S. Ciornei.

MARGHILOMAN, Alexandru, *Note politice. 1897-1924*. vol. III, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu” S.A., 1927.

Omagiu Profesor Universitar D. Valentin Ciorbea la 70 de ani. O viață în siajul muzei Clio, coord: dr. Virgil Coman, dr. Luminița Stelian, dr. Nicoleta (Grigore) Paraschiv, Editura Etnologică, București, 2016.

RĂDULESCU-ZONER, Șerban, MARINESCU, Beatrice, *Bucureștii în anii Primului Război Mondial 1914-1918*, Editura Albatros, București, 1993.

STRICATU, Ilie, *Pe cărările destinului. Romanul unei vieți trăite (1914-1918)*, Ediție, studiu introductiv, note și indici de Mihai-Octavian

Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu. Iuliu-Marius Morariu, Argonaut / Mega, Cluj-Napoca, 2017.

TOPÂRCEANU, George, *Memorii de război. Amintiri din luptele de la Turtucaia, Pirin, Planina, (episoduri tragice și comice din captivitate)*, prefață și dosar iconografic de Daniel Cain, Editura Humanitas, București, 2014.

TZIGARA-SAMURCAȘ, Al., *Memorii*, vol. II (1910-1918), ediție critică de Ioan Șerb și Florica Șerb, prefață de Dan Grigorescu, Editura „Grai și suflet – Cultura Națională”, București, 1999.

Articole

ANGELESCU, Constantin I., PREDA, Dumitru, *Cum am supraviețuit refugiului*, în „Magazin istoric”, An LI, s.n., nr. 6 (615), iunie 2018.

CARBARĂU, Dan, *România în Primul Război Mondial*, în „Polis”, Vol. VI, Nr. 2 (20), s.n., martie – mai 2018.

CĂZĂNIȘTEANU, C., *Mișcarea de rezistență a populației din București împotriva ocupației străine (1916-1918)*, în „Materiale de Istorie și Muzeografie”, VII, 1969.

COROBAN, Costel, *Sufragete pe câmpurile de luptă românești din Primul Război Mondial*, în „Magazin istoric”, An XLVI, s.n., nr.8 (545), august 2012.

DINU, Ștefania, *România în Marele Război. Familia regală a României pe frontul Marelui Război și al Marii Uniri*, în „Polis”, Vol. VI, Nr. 2 (20), s.n., martie – mai 2018.

DOBRESCU, Constantin, dr., *1 Decembrie 1918 la București. Mărturia unui ofițer francez*, în „Magazin istoric” An LI, s.n., nr. 12 (621), decembrie 2018.

DRĂGHICI, Lucian, *Un locotenent român martor la agonia armatei ruse*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XXI, nr. 1 (79)/2018.

GIURCĂ, Ion, *Cooperarea militară româno-rusă în anul 1916*, în „Polis”, Vol. VI, Nr. 2 (20), s.n., martie – mai 2018.

GLOD, Gheorghe, subloc., GLOD, Florica, *Cum am cucerit mantia Ordinului „Mihai Viteazul” la Mărăști*, în „Magazin istoric”, An LI, s.n., nr. 8 (617), august 2018.

GORUN, Hadrian, *Progrese și stagnări în privința livrărilor materialelor de război pentru România după semnarea convenției militare cu Antanta*, în „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, LII, Supliment, 2013.

GROZA, Mihai-Octavian, *Marele Război în memorialistica românilor din Sebeș*, în „Astra Sabesiensis”, nr. 4, 2018, Cluj-Napoca.

LAZĂR, Traian D., *Un subofițer în bătălia de Mărăști*, în „Magazin istoric”, An L, s.n., nr. 7 (604), iulie 2017.

LUPȘOR, Andreea, „*Și cu asta, s-a desăvârșit Unirea – visul a o mie de ani*”, în „Historia Special”, *Cum am făcut Marea Unire*, An VII, nr. 25, decembrie 1918.

OARCEA, Felicia Aneta, *Aradul, capitala uitată a Marii Uniri*, în „Historia”, An XVIII, nr. 202, noiembrie 2018.

OTU, Petre, *Iluzia unei victorii ușoare*, în „Magazin istoric”, An XLIX, s.n., nr. 4 (589), aprilie 2016.

PIȚIGOI, Alexandru, *O colaborare eșuată. Livrările de armament britanice către România*, în „Magazin istoric”, An L, s.n., nr. 11 (608), noiembrie 2017.

POGĂCIAȘ, Andrei, *De la Armata țaristă la Armata Roșie*, în „Historia”, An XVII, nr. 187, august 2017.

POPESCU-FILUTZĂ, Ștefan, Lazăr, Traian D., *Însemnări din război*, în „Magazin istoric”, An L, s.n., nr. 4 (601), aprilie 2017.

RADEȘ, Corneliu, *Bucureștii sub ocupație germană*, în „Biblioteca Bucureștilor”, An XIV, nr.7, iulie 2011.

STAN, Constantin I., conf. univ. dr., *Primul Război Mondial și familia din Transilvania (1914-1915)*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XVIII, nr. 4 (70)/2015.

STOLERU, Ciprian, *100 de ani de la Mărăști, Mărășești, Oituz*, în „Historia Special”, *1917, Anul în care am fost lei: Mărăști, Mărășești, Oituz*, An VI, nr. 9, iunie 2017.

STROEA, Adrian, col. prof. univ. dr., GHINOIU, Marin, col. ®, *Un nedreptățit – generalul Constantin Christescu (sau despre criza de comandament din 1917 de pe frontul Mărășești)*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XVI, nr. 2 (60)/2013.

VARTA, Ion, dr., *Basarabia în preajma Marii Uniri*, în „Magazin istoric”, An XLVI, s.n., nr. 10 (547), octombrie 2012.

Surse online

https://www.academia.edu/6669390/Alba-Iulia_permanenta_in_optica_nationala._Aspecte_privind_activitatea_Consil_iului_National_Roman_din_Alba-Iulia_noiembrie_1918-ianuarie_1919_01.09.2019, ora 00.15

<http://centenarulromaniei.ro/cronologia-anului-1918/11.01.2018, 14.10>

<http://www.magazinsalajejan.ro/cultura/o-serie-de-100-de-carti-dedicat-centenarului-in-colectia-bibliotecii-judetene 05.01.2019 ora 23.20>

http://www.romania-actualitati.ro/bucovina_lungul_drum_catre_unire_1918-109797
11.01.2019; 14.05.